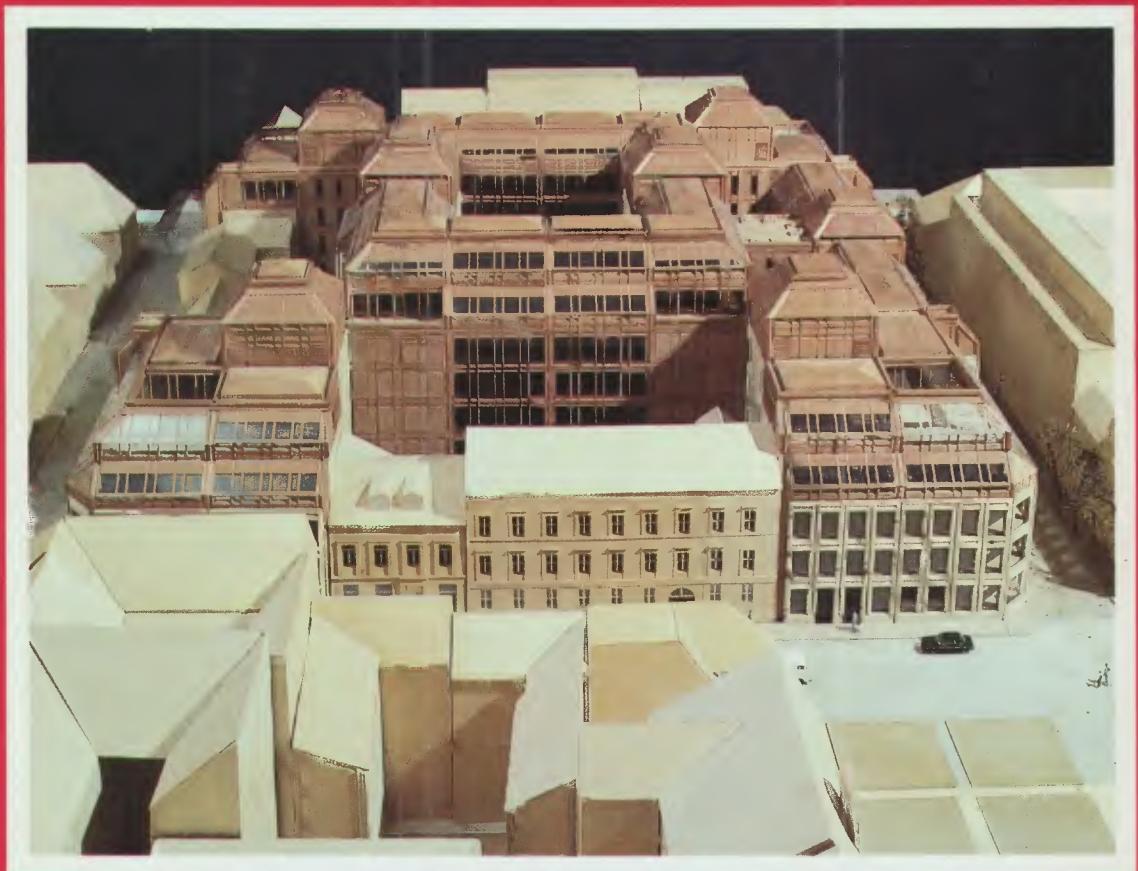

SOSIAL ØKONOMEN

NR. 3 – MARS 1984 – 38. ÅRG.

Skal vi svekke Norges Bank?

INNHOLD:

**Meinich og Sejersted med kritiske kommentarer
til Ryssdal-komitéen**

**Det norske planleggingsystemet – Revisjon av
valutareguleringen – Når de dårlige utkonkurrerer de gode**

Innhold

Nr. 3 1984 – 38. årg.

3

JAN KÅRE ARRESTAD:
Når de dårlige
utkonkurrerer de gode

5

FRANCIS SEJERSTED:
Norges Banks autonomi

7

PER MEINICH:
Lov om Norges Bank
og pengevesenet

10

ARNE JON ISACHSEN:
Om revisjon av
valutareguleringen

14

Foreningsnytt

15

PETTER JAKOB BJERVE:
Teori og praksis.
Om det norske plan-
leggingssystemet etter krigen

20

JØRN RATTSØ:
Makro-økonomisk teori i
MSG-typen modeller

26

ASBJØRN RØDSETH:
Modellbruk og modellbygging
i nasjonalbudsjettsarbeidet

32

Nye forskningsrapporter

FORSIDEFOTO:
Norges Banks nye bygg
Arkitekt: Lund og Slaatto
MNAL

SOSIALØKONOMEN
ISSN 0038-1624

Skal vi overlate forskningen til markedet?

Sosialøkonomer har tradisjonelt betraktet økonomisk vekst primært som et spørsmål om investering og kapitalakkumulasjon. Slik er problemet blitt behandlet i såvel klassisk, marxistisk som i nyklassisk teori. Den såkalte «keyneske revolusjonen» brakte små eller ingen endringer på dette punkt, og den senere Nobelprisvinneren Arthur Lewis kunne i 1955 oppsummere holdningene i faget ved å definere en industriell revolusjon som en økning i netto sparerate fra ca. 5 til 12 prosent. I god overenstemmelse med dette ble u-landsproblemet beskrevet som et kappløp mellom arbeid og kapital av norske økonomer som Trygve Haavelmo og Leif Johansen.

Det kom derfor som litt av et sjokk da Moses Abramovitz i 1956 kunne vise at den langsigte veksten i arbeidsproduktiviteten var 3–4 ganger større enn den skulle være ifølge teorien, dvs. vesentlig større enn økningen i kapital per sysselsatt skulle tilsi. Dette måtte tilskrives en såkalt restfaktor som av Abramovitz ble kalt «a measure of our ignorance». Andre var dristigere og kalte den for teknologi, og dette bidro utvilsomt til økt offentlig innsats for forskning og undervisning i årene som fulgte.

I løpet av 60-tallet ble det en vanlig oppfatning at denne satsing på bedre teknologi og organisasjon ville lede til enda større vekst i såvel arbeidsproduktivitet som totalproduktivitet. Den såkalte mikroprosessorer og andre teknologiske nyvinninger skulle medføre en produktivitetsøkning som verden ikke hadde sett maken til og som på mange virket skremmende. Utviklingen ble som vi vet, en helt annen. På 70-tallet kom de fleste produktivitetsmål til å vise en nokså dramatisk nedgang i veksten, og bidraget fra restfaktoren ble mer eller mindre borte. På bakgrunn av den nevnte satsing i forskning og undervisning syntes dette nokså vanskelig å forklare.

Et resultat av dette er at troen på investeringene som den grunnleggende faktor i vekstprosessen påny er blitt styrket. Samtidig med stagnasjonen i produktiviteten hadde det nemlig funnet sted en vesentlig nedgang i investeringene, og det kunne derfor virke som om den teknologiske utvikling var «embodied» i ny realkapital.

Dette synspunkt har kanskje særlig vunnet tilslutning på venstresiden i norsk politikk. Opp med investeringene sies det, så vil veksten i produktiviteten komme av seg selv. Samtidig hevdes det fra høyresiden at den mest produktive forskning er den som utføres i private bedrifter på markedsorientert grunnlag. Og videre at avkastningen av den forskning som drives i våre offentlige forskningsinstitusjoner, dessverre er sørgetlig liten. Disse to synspunkter er fremsatt på nokså forskjellig teoretisk og ideologisk grunnlag. Vi må likevel spørre om ikke de i praksis får den samme konsekvens, at forskningen overlates til markedet.

Det ville etter vår mening være veldig uheldig om dette ble resultatet. Ut over den relativt kortsiktige, markeds- og resultatorienterte forskning som normalt finner sted i de enkelte verkstedslaboratorier, kreves det noe mer om vi skal lykkes som industrinasjon. Det er også nødvendig med en mer langsiktig og kompetanseoppbyggende forskning som bare i spesielle tilfelle kan skje i private bedrifter her i landet, med den bedriftsstruktur vi nå en gang har. Dette skyldes ikke bare at risikoen er stor. Enda viktigere er det antagelig at de indirekte virkninger i deri slags forskning er meget store. Den bedrift eller institusjon som satser de midler som skal til, kan derfor ikke regne med å beholde den økonomiske gevinst av et eventuelt resultat for seg selv. Industriell forskning er et offentlig gode som bare i begrenset grad kan privatiseres.

Pedaksjonen

**NORSKE SOSIALØKONOMERS FORENING
INVITERER TIL**

KURS OM PENGE- OG KREDITTPOLITIKK

Refsnes Gods, Jeløya 21.-22. mai 1984

PROGRAM

Mandag 21. mai

10.30 Aktuelle kredittpolitiske problemstillinger i lys av norsk økonomi i tiden fremover
Finansminister Rolf Presthus

11.30 Kaffe

11.45 Penge- og kredittpolitiske utviklingstendenser i andre land
Professor Johan A. Lybeck, Göteborgs Universitet

13.15 Lunsj

14.30 Norges Banks stilling i lys av Ryssdal-utvalgets innstilling
Direktør Hermod Skåland, Norges Bank
Professor Gerhard Stoltz, Norges Handelshøyskole

16.00 Kaffe

16.30 Konsekvenser av myndighetenes nye bankstrukturpolitikk
Underdirektør Øystein Løining, Finansdepartementet

19.00 Middag

Tirsdag 22. mai

08.00 Frokost

09.00 Bruk av kredittpolitiske virkemidler i årene fremover

Direktør Einar Magnussen, Norges Bank
Adm.direktør Trond R. Reinertsen, Den norske Bankforening

11.00 Kaffe

11.30 Er det mangel på risikokapital?

Viseadm. direktør Jarl Whist, Kreditkassen
Forberedt innlegg v/en representant for næringslivet

13.00 Lunsj

14.00 Utviklingstendenser på obligasjonsmarkedet

– Synspunkter fra myndighetene
Avd.direktør Svein Gjedrem, Finansdepartementet
– Markedsbetraktnng
Banksjef Agnar Clausen, Bergen Bank

Programkomité:

Thorvald Moe, Finansdepartementet
Jon A. Solheim, Norges Bank
Kjell Kraakmo, Kreditkassen
Gerd Buflod – Norske Sosialøkonomers Forening

Oppholdsutgifter på Refsnes er kr. 700,- for enkeltrom og betales direkte til hotellet.

Påmelding innen 5 mai til NSF, Stortg. 26, Oslo 1

**Påmelding til kurs om
PENGE- OG KREDITTPOLITIKK**

Tittel og navn

Kursavgift:

Kr. 2 300,- for medlemmer

Kr. 2 900,- for øvrige (eksl. opphold)

Medlem av NSF?.....

Avgift kr..... oversendes

- Bankgiro 6001.05.13408
 Postgiro 516 78 87
 Sjekk vedlagt

Arbeidsgiver:.....

Adresse:.....

Tlf.

..... Underskrift

Aktuell kommentar:

Når de dårlige utkonkurrerer de gode

Jan Kåre Arrestad

Reorganisering av skipsverft etter konkurs (uten at det er gjennomført vesentlige endringer i ledelse og organisasjon) har i den senere tid i økende grad blitt gjennomført i den hensikt å sikre sysselsetting lokalt, og for å berge panthavernes kapital. I et marked med til dels stor overkapasitet på tilbudssiden, vil denne mangel på sanering kunne gi alvorlige konsekvenser for bransjen på noe lengre sikt. Prisene på tjenestene vil bli presset og inntjeningen hos de i utgangspunktet lønnsomme bedriftene vil reduseres. Problemene flyttes fra det konkursrammede verft og over på konkurrentene. Utviklingsmulighetene hos de gode reduseres gjennom redusert lønnsomhet. I verste fall vil en fortsatt utvikling etter denne tendens kunne gi oss en «pil råtten» bransje bestående av lite konkurransedyktige bedrifter, som fortsatt vil være avhengige av subsidier for å eksistere.

AV
JAN KÅRE AARRESTAD*

I NOU 1978:4 uttaler Skipsbyggingsutvalget at kapasiteten på nybygging av skip bør søkes opprettet i et omfang som tilsvarer 14 000 ansatte. I 1977 arbeidet 17 500 personer med nybygging av skip. Allerede 2 år etter at Skipsbyggingsutvalget avgjort sin innstilling, var antall sysselsette i nybygging kommet under det målet en hadde i -78. Utviklingen videre har vært tilsvarende dramatisk negativ, og en antar i dag at maksimalt 6 000 personer er engasjert innenfor denne delen av norsk skipsbygging. De tapte arbeidsplassen er i stor grad absorbert av offshore og reparasjonsmarkedet.

Statistikken viser at markedet for norske skipsbyggerier for både nybygging, reparasjon og ombygging av skip stort sett er nasjonalt begrenset. Norske rederie foretar i dag i det alt vesentligste sine kontrahe-

riger i utlandet. På reparasjons- og ombyggingssiden må markedet antas å være omtrent konstant. Norges lokalisering og høye kostnadsnivå i forhold til det internasjonale marked gjør ekspansjon utover landegrensene vanskelig. Den nære fremtid innenfor det som er definert som skipsbygging, avdekker således få eller ingen markedsmessige lyspunkter.

Typisk for skipsbyggings- og skipsreparasjonsindustrien er bl.a. meget spesialisert anleggsutrustning. Denne er tilpasset stål arbeid av større dimensjoner. Tilgjengelig arbeidskraft er også ofte spesialisert innenfor forskjellige typer stål arbeid. Aktuelle omstillingssektorer begrenses således i stor utstrekning til produksjon av store stålkonstruksjoner. Modulmarkedet har på denne sektoren vært mest eksplasivt. Pr. i dag finner vi stor overkapasitet også på dette området. I tillegg har fler av

de bedriftene som har prøvd å omstille seg mot dette markedet, hatt problemer med å tilpasse sin organisasjon til de krav kundene setter, hvilket har

medført store omstillingskostnader og derpå følgende dårlig lønnsomhet.

Bransjen har over en lengre periode vært preget av overkapasitet, noe som har ført til pressede priser og svak og ofte negativ inntjening på nybyggingsprosjekter. For enkelte bedrifter har dette medført en alvorlig svekking av finansieringsstrukturen. I en situasjon der fortsatt lavt aktivitetsnivå vil være det mest sannsynlige, vil dette for den nære fremtid medføre økonomiske problemer for mange bedrifter i bransjen. Konkurser og refinansiering er allerede i en viss grad gjennomført. Noen er refinansiert via frivillige opplegg, mens langt de fleste reorganiseres og refinsieres etter konkurs.

Det er sannsynlig at det er de dårligste bedriftene som først vil gå konkurs. Disse vil bl.a. være karakterisert ved dårlig ledelse, svak organisasjon og lav arbeidsmoral.

Erfaringen viser at konkursbedriftene blir reorganisert ut fra panthavernes ønsker om å minimalisere tap og politikernes ønsker om å beholde arbeidspla-

ser. Bedriften driver videre, ofte med samme ledelse, samme organisasjon og samme arbeidsstokk, men med lavere kapitalkostnader.

Den reorganiserte bedrift vil fungere i et marked som karakteriseres av til dels stor overkapasitet, og i konkurransen med bedrifter som pr. i dag er lønnsomme. Problemet er at reduksjon av kapitalkostnader hos konkursbedriftene ikke vil redusere bransjens kapasitetsproblem, men kun gi konkurransefordeler for det reorganiserte verksted gjennom lavere faste kostnader.

I en slik situasjon der tilbuddet på kapasitet er større enn etterspørselen og hvor tilbuddet opprettholdes, vil dette medføre sterke priskonkurranser og således redusere sjansene for lønnsom drift hos de bedriftene som i utgangspunktet var gode. Mulighetene for disse til å akkumulere ressurser for en videre utnyttelse av bedriftens potensial, blir på den måten også redusert. Konsekvensene kan bli at også de lønnsomme bedrifter må gjennom en refinansiering, for igjen å

* Jan Kåre Arrestad er avdelingssjef i Den norske Industribank.

kunne drive videre. En kommer derfor i den situasjon at det i stadig større grad blir kreditorene gjennom avskrivning av tap, som finansierer driften av bedriftene i skipsbyggingsbransjen.

To viktige konsekvenser som kan avledes av dette, er:

1. De sosiale problemer som oppstår via den usikkerhet som rår i en konkurs-/reorganiseringsperiode, vil overføres fra én bedrift til en annen. Totalt sett vil således flere personer være nødt for å gå igjennom lengre perioder preget av usikkerhet.
2. Ved at de dårlige bedriftene utkonkurrerer de gode, vil dette også på sikt gå utover bransjens struktur og effektivitet. De gode bedriftenes muligheter til å utnytte sitt eget potensial begrenses gjennom dårlige priser på de tjenester som utføres, med derpå følgende svakere lønnsomhet og mindre ressurser til disposisjon for egenutvikling. Den fastlåste struktur vil redusere bransjens utviklingsmuligheter, og således kunne medføre alvorlige konsekvenser for bransjen på lengre sikt.

Det bør utvikles en industripolitisk strategi for sanering av kapasitet for derved å hindre uønskede reorganiseringer. Foto: Rune Lislerud – Samfoto.

Fra sak til sak vil konkursløsningene gis ut fra markedssituasjonen for det anlegg som er under avhendelse. Denne er beskrevet tidligere, og preges av kortsigte vurderinger. Den langsiktige utvikling bør styres ut fra en overordnet strategi, enten fra bransjehold eller via politiske tiltak. Følgende løsningsmodeller synes derfor aktuelle:

1. Det må utvikles en industripolitisk strategi for sanering av kapasitet innenfor nybygging og reparasjon av skip. En slik strategi vil måtte innebære en direkte inngripen fra politisk hold for å hindre uønskede reorganiseringer. Slik inngripen kan skje, enten gjennom direkte påvirkning av selger som da sannsynligvis må ta større tap, eller ved at det opprettes et sanerings- og omstillingsfond som kjøper opp og organiserer nye arbeidsplasser rettet mot andre markeder.
2. At bransjen selv tar den belastning det vil være å kjøpe opp og legge ned de konkursbedrifter som, i reorganisert skikkelse, antas å ville være en fare for bransjen som helhet.

Økonomi og kommunalt selvstyre

NSF arrangerte i september 1983 et kurs i Trondheim med tema Økonomi og kommunalt selvstyre. Foredragene fra kurset er gjengitt i Kurspublikasjon

nr. 1 som er til salgs i Norske Sosialøkonomers Forening for kr. 125,-. Ta kontakt med sekretariatet pr. brev eller telefon.

Befolkningsutviklingen

Foredragsamlingen fra etterutdanningskurset «Virkninger av befolkningsutviklingen» er nå til salgs for kr.

110,-. Ta kontakt med sekretariatet pr. brev eller telefon.

Aktuell kommentar:

Norges Banks autonomi

En historisk randkommentar

Historien syns å være på Ryssdal-komiteéens side, sier Sejersted, slik komitéen tolker den. Det viser seg imidlertid at den ikke helt ut har forstått premissene for det gamle system, spesielt begrunnelsen for hvorfor pengepolitikken burde unndras den løpende politiske beslutningsmyndighet. Derfor blir ikke grunnlaget for dagens diskusjon så godt som det burde være.

AV
FRANCIS SEJERSTED*

15 år tok det før utvalget til å gjennomgå lovgivningen av pengevesenet og Norges Bank kom med sin utredning. Det er lang tid, selv for et slikt utvalg. Av de mange grunner til at arbeidet tok så lang tid, var nok den viktigste at oppgaven simpelthen var svært vanskelig og at det, til tross for den stort sett enstemmige innstilling, har vært delte oppfatninger om det helt sentrale spørsmål: Hvor stor bør Norges Banks uavhengighet være? Selv om det foreliggende utkast gir konsesjoner til Norges Banks tradisjonelle uavhengighet, har utvalget i hovedsak havnet på det annet standpunkt. Det har, som det selv sier, «ikke funnet grunnlag for å foreslå lovfestet at Norges Bank skal ha eksklusiv myndighet på det område hvor loven tillgger banken kompetanse». Utvalget har derfor «fastlagt de politiske organers styringsrett i forhold til banken». (s. 219) Banken skal uttale seg, men regjeringen må ha adgang til å gripe inn og ta de endelige avgjørelser. Slik er utredningens hovedtendens. Det

er mulig at dette er et riktig standpunkt i den foreliggende situasjon. Konklusjonen skal ikke anfektes her. Derimot skal vi se kritisk på noen av premissene for å foreslå en slik relativt klar avgrensning av uavhengigheten.

Utvilgets hovedhensyn er naturligvis ordninger som garanterer en så god, rasjonell og konsistent kredit- og pengepolitikk som mulig. Dette er det vanskelig å være uenig i. Resonnementet er videre at en slik konsistent politikk krever at det er klart hvor det endelige ansvar ligger. Man kan ikke komme i en situasjon der Norges Bank fører en politikk som undergraver regjeringens politikk. Også dette er det vanskelig å være uenig i. Konklusjonen synes snublende nær: Altså må Norges Bank underordnes de politiske myndigheter. Derved får den «den plassering i styringsverket som er prinsipielt riktig i vår tid». (s. 227) – Ja mon det? Tiden kan tolkes på forskjellig måte.

Ut fra den grunnleggende tankegang som er referert, er det nokså uforståelig hvorfor Norges Bank opprinnelig fikk sin uavhengighet. Utvalget har da også ment å kunne påpeke at til tross for dette grunnleggende prinsipp, var de ortodokse gullstandardbankene «til en viss grad regu-

lert ved lov, som i realiteten kunne sette til dels snevre grenser for de autonome seddelbankers avgjørelsесmyndighet». Her impliseres det at det gamle system egentlig var selvmotsigende idet de grunnleggende prinsipper om autonomi ikke ble fulgt opp i praksis. Historien synes således å være på utvalgets side, slik utvalget tolker den. Utredningen inneholder da også eget grundige redegjørelser for den historiske utvikling. Disse er dog mer deskriptive enn analyserende.

Saken er at hele den implisitte styringsfilosofi som lyder så tilforlatelig og som denne utredning, såvelsom de fleste andre utredninger av lignende art, tar for gitt, har kommet under stadig sterkere kritikk. Vi er i en «styringskrise» blir det sagt. Den stadige overføring av myndighet til de sentrale politiske organer har ikke medført den konsistens og rasjonalitet som var en av de grunnleggende forutsetninger for overføringen. Vi har som det heter i «Maktutredningen», fått en «segmentert» stat der det ikke er uvanlig at de forskjellige avgjørelser innenfor sentralforvaltningen slår hverandre ihjel. Det er vanskelig å føre en samordnet politikk. Dessuten gjør presset fra de mange konflikterende særinteresser at

Francis Sejersted

det også er vanskelig å føre en konsekvent politikk. Politikerne mangler den nødvendige grad av uavhengighet i forhold til særinteressene. Slik blir det vanskelig å få gjennomslag for fellesinteressene i systemet. Maktutredningens leder, Gudmund Hernes, har selv satt saken på spissen ved å stille spørsmålet – hvorfor alt går galt. Han har påkalt nødvendigheten av det han kaller en mer bevisst konstitusjonell debatt der rasjonaliteten sikres på forhånd gjennom de institusjonelle ordninger. En større utredning om Norges Bank burde vært et forum for en slik debatt, så meget desto mer som en analyse av det gamle system med de autonome seddelbanker ville gitt et godt utgangspunkt.

Det er intet nytt ved at de sentrale utøvende myndigheter har vanskelig for å føre en rasjonell og konsistent politikk. Det var nettopp denne selverkjennelse fra de politiske myndigheter som lå til grunn for det forrige århundres seddelbanksystem. Pengesystemene hadde brutt sammen under Napoleonskrigene og det nye system, med autonomi for seddelbankene, var nettopp et svar på myndighetenes manglende evne til å føre en skikkelig pengepolitikk. De sørget så å si for å institusjonalisere

*Francis Sejersted er professor ved Historisk institutt, Universitetet i Oslo.

den uavhengighet de selv manglet ved å etablere uavhengige seddelbanker. Autonomien var altså ikke basert på noen slags metafysisk forestilling om at staten burde være så liten som mulig. Utvalget har forsiktig rett i at det bak autonomien lå en «frykt for at pengevesenet og bankens seddelstedsesrett kunne misbrukes av en regjering i statsfinansielt øyemed». (s. 222) Det egentlige styringsargument overses imidlertid når det i neste setning heter at «Det motsetningsforhold som tidligere kunne oppstå mellom Storting og regjering, er senere endret ved parlamentarismens gjennomføring». Det var ikke en eventuell motsettning mellom Storting og regjering som gjorde at regjeringen ikke fikk instruksjonsmyndighet over banken, enn si at banken ble privat. Sentralbankens autonomi var ledd i en styringsstrategi som skulle sikre en rasjonell og konsistent pengepolitikk i overensstemmelse med de politiske myndigheters ønsker og retningslinjer. Utgangspunktet var altså praktiske erfaringer som ikke var så forferdelig forskjellig fra våre egne erfaringer. Eller sagt på en annen måte, i erkjennelsen av at de langsiktige, almene hensyn så ofte ble satt tilside hvis det område det var tale om ble underlagt en løpende politisk styring, valgte man en indirekte styringsstrategi. Man fattet den politiske beslutning at pengepolitikken skulle være unndradd den løpende politiske beslutningsprosess.

Forutsetningen for at denne indirekte styringsstrategi skulle virke etter hensikten, var naturligvis at mål og midler var rimelig klart definert på forhånd. Derfor ble seddelbanken nøyde regulert gjennom lovgivningen. Det er altså ingen selvmotsigelse i systemet mellom autonomi-

en og lovreguleringen, tvertimot. Det var som Ricardo understreket i sine «Principles...» heller ikke noe hovedpoeng om banken var statlig eller privat. Poenget var at den måtte unndras den løpende politiske beslutningsmyndighet, den måtte ikke være «in the hands of ministers», som Ricardo sa. Lovreguleringen var et middel for myndighetene til å binde seg til sine egne beslutninger og løfte saken ut av den løpende politiske dagsorden. Mer spesielt kunne det underbygges ved å gjøre banken privat eller ved å legge hovedsetet til Trondhjem eller lignende. Den indirekte styringsstrategi går altså ut på at politikerne øker sin makt ved å avstå fra å utøve den løpende. Man binder seg til sine egne beslutninger vel vitende om at man i det daglig er så utsatt for press og fristelser at det er umulig å motstå disse og føre en rasjonell og konsistent politikk. Slik var den egentlige rasjonalitet bak sentralbankenes autonomi. Og hva mer er, systemet virket etter intensjonene. Aldri har det blitt ført en mer vellykket pengepolitikk i forhold til intensjonene enn i de hundre år som fulgte etter napoleonskrigene. Den første verdenskrig og paripolitikken etter denne, viste at systemet var for rigid i det lange løp. Derved kom pendelen etterhvert til å slå ut i motsatt retning. Men idag kunne det kanskje være på sin plass å vurdere indirekte strategier av lignende art.

Det ville være meningsløst å gjenopprette det gamle sentralbanksystem. Men situasjonen og de alminnelige styringsproblemer vi står overfor og som er påvist blant annet i Maktutredningen, burde ha ledet utvalget inn i en konstitusjonell debatt på et mer alment plan enn utvalget har lagt opp til. Vi vet idag

at regjeringen ikke klarer å oppdre som den konsekvente samordner slik utvalget forutsetter. Det kommer riktig nok nær poenget når det lanserer det tankeeksperiment at Norges Bank finner «at statsmyndighetene under presset av den politiske situasjon legger for stor vekt på kortsiktige hensyn, mens banken på sin side finner det nødvendig å styrke mer langsiktige prioriteringer i den økonomiske utvikling». (s. 226) Men den konklusjon som ligger snublende nær, nemlig at statsmyndigheten i en slik situasjon i sitt hjerte skulle ha ønsket et gjennomslag for de mer langsiktige prioriteringer, denne konklusjon trekkes

ikke. Men nettopp her ligger jo det fundamentale styringsproblem. Vårt beslutningssystem er ordnet slik at visse hensyn blir underrepresentert til tross for at de som sitter i systemet er seg fullt bevisst problemet. For å løse slike problemer må det tenkes mer konstitusjonelt og strategisk. Det bør f.eks. vurderes om ikke Norges Bank kunne settes i stand til å føre regjeringens politikk i de tilfeller der regjeringen selv ikke er i stand til det. Det måtte eventuelt kreve en større grad av autonomi, men innenfor klart definerte mål, slik det gamle systemet fungerte. En bedre forståelse av det gamle systemet ville her vært en fordel.

VET DU NOK OM PENGEPOLITIKK?

Myndighetene har stadig større problemer med å styre veksten i pengemengden. Dette skyldes bl.a.:

- eksplosiv vekst i det «grå» pengemarkedet
- stadig nye varianter av kreditkort
- innskudd/lån i «Eurodollar»

Derved er vesentlige forutsetninger for den pengepolitikk som har vært ført i mange vestlige land (bl.a. USA og England) — monetarismen — brutt. Den har blitt for enkel.

«Arne Jon Isachsens bok bør være obligatorisk lesning for svært mange. Politikere, næringslivsjournalister, tøgkonomer og brede grupper innenfor næringslivet — ja alle som deltar i formuleringen av, og som påvirkes av den økonomiske politikken — vil ha stort utbytte av å lese boken. Den er kraftfull, lettles og enkel, men uten at dette har gått på bekostning av et høyt faglig nivå.»

Sverre W. Rostoft i Aftenposten 5.12.83

Arne Jon Isachsen har den amerikanske doktorgrad fra Stanford University og er nå professor i internasjonal økonomi ved BI i Oslo.

KONTAKT BOKHANDELEN ELLER SEND INN KUPONGEN!

Send meg:

..... eks. **HVORFOR
MONETARISMEN BLIR
FOR ENKEL** kr 82,-.

Porto kommer i tillegg.

Sender: **Bedriftsøkonomens Forlag**
Postboks 5049 Vaterland, Oslo 1
Tlf. (02) 41 96 30

FAKTURER FIRMAET FAKTURER MEG

Navn:

Firma:

Adresse:

Postnr./sted:

Bedriftsøkonomens Forlag

ØKONOMI • ADMINISTRASJON • REVISJON • JUS • POPULÆR FAGLITTERATUR

Lov om Norges Bank og pengevesenet

Lov om pengevesenet av 17. april 1875 og lov om Norges Bank av 23. april 1892 danner fortsatt de legale rammer for Norges Banks virksomhet. En rekke bestemmelser i disse lovene har etter hvert tapt sin reelle betydning. Samtidig har Norges Bank etter hvert tatt opp en rekke oppgaver som ikke er omtalt i lovene. Dette er bakgrunnen for det utkastet til ny lov om Norges Bank og pengevesenet som er blitt fremlagt i NOU 1983:39.

Jeg vil her ikke foreta noen fullstendig gjennomgåelse av innstillingen, men nøyter meg med å kommentere noen få punkter.

AV
PER MEINICH*

Forholdet mellom Norges Bank og regjeringen

Utviklet foreslår at loven innledes med en formålsbestemmelse som bl.a. gir uttrykk for at Norges Bank skal være et utøvende og rådgivende organ for penge-, kreditt- og valutapolitikken. Norges Banks rådgivningsfunksjon er ytterligere understreket i lovutkastets § 3 første ledd, der det er foreslått at Norges Bank skal ha plikt til å uttale seg om alle spørsmål den blir forelagt av Kongen eller departementet. Utvalget har imidlertid ikke funnet det riktig å ta inn i lovforslaget en alminnelig bestemmelse om at Norges Bank skal avgi uttalelse om alle viktige penge-, kreditt- og valutapolitiske spørsmål. Dette begrunner med at en slik regel ville medføre et for ubestemt inngrep i regjeringens og departementets handlefrihet (s. 215). Likevel antar utvalget at Norges Bank vil bli rådspurt i alle viktige saker om penge-, kreditt- og valutaspørsmål. Dette er praksis i dag, og utvalget mener den bør fortsette. Etter utvalgets

oppfatning bør banken forelegges spørsmål om bruken av forskjellige virkemidler i den økonomiske politikk, særlig for så vidt gjelder penge-, kreditt- og valutapolitikken.

I lovutkastets § 3 er det videre foreslått at Norges Bank skal ha plikt til å underrette departementet når det etter bankens oppfatning er behov for tiltak av penge-, kreditt- og valutapolitisk karakter av annen myndighet enn banken.

I lovutkastets § 2, annet ledd, foreslås det at før Norges Bank treffer vedtak av særlig viktighet, skal saken være forelagt departementet. Jeg er redd for at en slik bestemmelse vil kunne bidra til å svekke Norges Banks stilling og medføre forsinkelser av viktige beslutninger. Spørsmålet er om det ikke ville ha vært mer hensiktsmessig å beholde dagens praksis med uformell forhåndskonsultasjon mellom Norges Bank og Finansdepartementet.

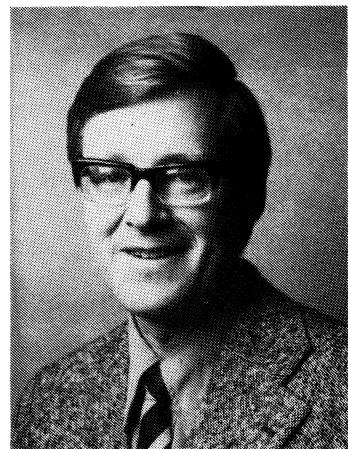
I lovutkastets § 2 foreslås det at Norges Bank skal utøve sin virksomhet i samsvar med de økonomisk-politiske retningslinjer som er fastlagt av statsmyndigheten.

Den tradisjonelle oppfatning har vært at Norges Bank ikke er underlagt regjeringens eller departe-

mentets instruksjonsmyndighet. Etter utvalgets oppfatning bør en ny lov inneholde en bestemmelse om at regjeringen har adgang til å treffen vedtak om Norges Banks virksomhet. Bestemmelsen gir hjemmel både for forskrifter av generell karakter og for pålegg i enkeltsaker.

Utviklet mener at den instruksjonsbestemmelse som her er foreslått vil reelt sett styrke Norges Banks stilling (s. 226). Dette har jeg vanskelig for å forstå. Jeg synes at utvalgets reonnement hovedsakelig er basert på formaljuridiske betraktninger og i for liten grad tar opp følgende viktige problemstilling fra Hermod Skånlunds artikkel «Sentralbankens stilling» i *Penger og Kredit*, nr. 3, 1980: «Hvilken oppgave man best kan tillegge sentralbanken ut fra hensynet til at vårt samfunns generelle målsettinger på det økonomiske området skal kunne realiseres best mulig, og ut fra vårt kjennskap til hvordan vårt samfunn og våre institusjoner fungerer».

Både erfaringene fra de siste 10–15 år og nyere makro-økonomisk teori viser at det er viktig å sondre mellom kortsiktige og langsiktige virkninger av makro-økonomisk stabili-

Per Meinich

seringspolitikk. En ekspansiv økonomisk politikk kan ha gunstige virkninger på sysselsetting og aktivitetsnivå på kort sikt, men samtidig påvirke folks forventninger, og derigjennom lønns- og prisdannelsen, på en slik måte at virkningene kan bli ugunstige på lang sikt, fordi reallønnsnivået blir så høyt at det oppstår såkalt klassisk arbeidsdug. Spesielt kan dette gjelde for en liten åpen økonomi. En regjering som bygger sin maktposisjon på et storting som står for valg hvert fjerde år har lett for å komme i den stilling at den blir nødt til å legge hovedvekten på de kortsiktige virkningene av sin økonomiske politikk for å øke mulighetene for gjenvang. Dette kan bety at resultatet blir en uehdlig økonomisk politikk ut fra en balansert hensynstag på de langsiktige og kortsiktige virkningene. En uavhengig sentralbank med reell beslutningsmyndighet i penge-, kreditt- og valutapolitikken kan legge hovedvekten på de langsiktige økonomiske virkningene. Det er derfor mye som taler for at vi alt i alt vil få en mer hensiktsmessig økonomisk politikk når regjeringens disposisjoner suppleres med disposisjon fra en uavhengig sentralbanks side. Under

*Per Meinich er professor ved Sosialøkonomisk intitutt.

slige forhold har også regjeringen muligheten til å skyve ansvaret for upopulære tiltak over på Norges Bank.

Kronens internasjonale verdi

Utvalget mener at det er lite hensiktsmessig at Stortinget i lovs form fastsetter kronens interasjonale verdi, og foreslår at lovens regel bør være at Kongen treffer vedtak om kronens internasjonale verdi. Det er imidlertid foreslått at Norges Bank gis anledning til å uttale seg før Kongen trefter vedtak om dette.

Som kjent har den norske kronens internasjonale verdi siden desember 1978 vært knyttet til en valutakurv som inneholder de 14 (opprikkelig 12) viktigste valutaer for norsk utenriksøkonomi. Regjeringen har hittil ikke fastsatt bestemte grenser for akseptable avvik i forhold til basisverdien av valutakurven. Norges Bank har imidlertid, i samråd med Finansdepartementet, ved kjøp og salg av valuta (valutaintervensjoner) sørget for at valutakurvens verdi har holdt seg innenfor en svingningsmargin på 2-3% i forhold til basisverdien.

Det er utvalgets oppfatning at regjeringen når den treffer vedtak om kronens internasjonale verdi, må fastsette både nivået og tilatte svingninger omkring dette. Utvalget skriver videre (s. 235 annen spalte):

«Slike svingninger kan f.eks. begrenses til faste svingningsmarginer (intervensjonsgrenser), men bestemmelsene kan også gis i andre former. En ordning som bare gir en verdideklarasjon uten å legge noen bindinger på svingningene, kan ikke gi noen reell fastleggelse av kronens internasjonale verdi, fordi basisverdien da fritt vil kunne fravikes.»

Utvalgets forslag om at regjeringen skal fastsette

faste svingningsmarginer for kronekurser vil representere et brudd med den praksis som hittil har vært fulgt av Norges Bank under kurvsystemet. Såvidt jeg har forstått har Norges Bank ønsket fleksible svingningsmarginer for å kunne håndtere kortsiktige spekulasjonsbølger på en greiere måte. På denne bakgrunn er det merkelig at utvalget overhodet ikke drøfter dette momentet.

Forøvrig skriver utvalget s. 235: «Når regjeringen treffer vedtak om kronens internasjonale verdi, bør det overlates til Norges Bank å gjennomføre vedtakene og eventuelt også å foreta mindre endringer». På s. 236 står det: «Norges Bank bør forøvrig ha rommelige fullmakter til å utøve skjønn i den daglige valutamarkedsstillingen, herunder ved fastsetting av omfang, vilkår og tidspunkt for valutaintervensjoner innen de fastsatte rammer.»

Det jeg her har sitert fra innstillingen gir ikke noe særlig klart bilde av hvordan utvalget tenker seg den praktiske arbeidsdeling mellom Norges Bank og regjeringen i valutaspørsmål. Jeg sitter imidlertid igjen med det inntrykk at det legges opp til en insnevringsprosessen på et område der det ofte er viktig med raske avgjørelser.

Indeksregulerte lån

Den fremtidige prisutvikling er alltid usikker. Det betyr at det alltid vil knytte seg en viss usikkerhet til selve det realøkonomiske innhold i låne-forhold der pengeenheten benyttes som kontraktsenhet. Dette gjelder antagelig i desto større grad jo lengre periode fremover i tiden det dreier seg om. Den eneste måten å få eliminert dette usikkerhetsmomentet for

både långiver og låntaker er å benytte en «fast pengeverdi» som kontraktsenhet i stedet for «den løpende pengeverdi». Dette kan oppnås ved å binde fordringene til en generell prisindeks.

På s. 269 står det følgende om indeksklausuler på kredittmarkedet: «Ved økonomiske kriser av slikt omfang som de en opplevde i mellomkrigstiden, kan myndighetene ønske å lette låntakernes forpliktelser. En måte å oppnå dette på vil være å sette indeksklausuler ut av kraft eller modifisere dem.»

Med utgangspunkt i dette resonnementet har utvalget funnet det nødvendig å vurdere om eksisterende lovregler gir adgang til å sette låneavtaler med indeksregulering til side, og om det er behov for en særskilt lovbestemmelse om inngrep overfor slike låneavtaler.

Sitatet ovenfor inneholder dessverre et alvorlig feilresonnement. Bakgrunnen for gjeldskrisen i mellomkrigstiden var at det generelle prisnivået stadig falt slik at realverdien av renter og avdrag ble stadig større. Dersom lånene hadde vært indeksregulert ville man ha unngått en slik økning i gjeldsbyrden for låntakerne.

Dersom det i en slik situasjon hadde vært indeksregulerte lån, ville man således automatisk ha fått en justering av den reelle gjeldsbyrde i den retning som utvalget synes å anse som ønskelig. Ved å følge utvalgets forslag om å sette indeksklausuler ut av kraft, ville man ha fått den stikk motsatte virkning.

På s. 269 er utvalget også bekymret for at «låntakere p.g.a. manglende økonomisk innsikt godtar indeksklausuler sammen med renter som ligger nær opp til renter på ikke indeksregulerte lån». Jeg synes at utvalget heller burde ha

vært bekymret for alle de långivere som i de siste 30-35 år har oppnådd negativ reell forrentning (og likevel er blitt beskattet for nominelle renteinnntekter) ved langsiktige obligasjonslån uten indeksregulering.

Flertallet i utvalget kan ikke godta at det skulle eksistere noe behov for en lovhemmel for å gi forskrifter om virkninger av indeksklausuler. Jeg er enig i dette.

Bankenes likviditetslån i Norges Bank

En tradisjonell og viktig sentralbankoppgave er å yte kortsiktige likviditetslån til forretnings- og sparebanker. Det er i utvalget delte meninger om hvorvidt loven bør gi hemmel for at Norges Bank i forbindelse med kortsiktig likviditetskredit kan sette betingelser som gjelder de låntakende bankers utlånsvirksomhet.

1. januar 1979 innførte Norges Bank en ny ordning med såkalte B-lån (betegnede lån). Hvis en bank i løpet av en 2 måneders periode tok opp likviditetslån i Norges Bank ut over visse bestemte grenser, måtte banken forplikte seg til å begrense sine utlån etter nærmere regler noen tid fremover. Hensikten med ordningen var opprinnelig å innføre et forholdsvis elastisk system der direkte utlånsregulering kunne begrenses til noen få banker med forholdsvis svak likviditet. Erfaringene med B-lånsordningen har imidlertid vist at den virker annerledes enn man opprinnelig regnet med. I denne forbindelse kan jeg sitere fra innstillingen av 2. mai 1983 fra arbeidsgruppen til å vurdere virkemidler og virkemiddelbruk i norsk penge- og kreditpolitikk (NOU 1983:29):

«B-lånsordningen medførte at noen av de kreditpolitiske virkemidler kom

til å virke annerledes enn før. Mens det tidligere var bruken av de likviditetspolitiske instrumenter som forholdsvis direkte bestemte pengemarkedsrentene, og myndighetene således i stor grad hadde kontroll over disse, ble det nå i større grad bankenes adferd som kom til å bli bestemmende. Det viste seg at bankene stort sett hadde motvilje mot å underlegge seg B-lånsbetingelsene. De var derfor villige til å låne i pengemarkedet til langt høyere rente enn på B-lånnene i Norges Bank, og dette ble bestemmende for pengemarkedsrentene. De høye pengemarkedsrenter innebar inntjeningsproblemer for bankene, og de førte til press mot valutakurseren. Det ble således vanskelig å gjennomføre likviditetspolitikken ved bruk av likviditetsregulerende valutatransaksjoner (swapper og terminintervensjoner) når samtidig valutakurseren skulle holdes innenfor de fastsatte intervensionsgrensene.»

«Tankgangen bak B-lånsordningen er at det først og fremst er banker med svak egenlikviditet

som skal fanges opp. Dette har ikke alltid vært tilfelle. Det er dessuten neppe først og fremst banker med sterkt utlånsvekst som er blitt underlagt B-lånskontroll. Slike banker kan i utgangspunktet ha hatt en tilsvarende sterkt innskuddsvekst og ha en god egenlikviditet i utgangspunktet, men forholdene kan også være at de er villige til å betale det likviditeten koster i pengemarkedet. Samtidig må en regne med at banker som har hatt en svak utlånsvekst, og ikke har hatt vansker med å tilpasse seg B-lånsbetingelsene, har kunnet ta opp B-lån og låne disse midler videre ut i pengemarkedet med god fortjeneste. For effektiviteten av B-lånsordningen til å regulere utlånnene totalt sett er det imidlertid ikke avgjørende hvilke banker som er underlagt regulering. Når noen banker er villige til å betale for å unngå B-lånsregulering, vil andre banker bli underlagt regulering i stedet. B-lånsordningen gir bankene valget mellom vekst og inntjening, og en fortjeneste for banker som velger å ligge lavt med utlånnene svekker ikke nød-

vendigvis effekten av ordningen i for stor grad. Som nevnt har B-lånsordningen medført at de øvrige likviditetsregulerende virkemidler har fått en endret funksjon og har kommet til å virke annerledes enn før. Nye styringsmål og en i hovedsak markedsorientert virkemiddelbruk tilsier bl.a. av denne grunn at bankenes låneadgang i sentralbanken igjen får form av et transjesystem med stigende renter.»

Virkemiddelutvalget foreslår således at bankenes låneadgang i sentralbanken igjen bør ta form av et transjesystem med stigende rente. På denne bakgrunn kan jeg ikke se at det er noe behov for flertallsforslaget i lovutkastets § 20 om at Kongen kan gi forskrifter som gir Norges Bank adgang til å sette vilkår som gjelder veksten i og sammensetningen av de låntakende bankers egne utlån.

Disponeringen av stoffet i innstillingen

Innstillingen inneholder interessant stoff for studenter og lærere ved høyere læresteder og andre som

er interessert i penge-, kredit- og valutaspørsmål, og den vil i fremtiden bli et nyttig oppslagsverk. Jeg har imidlertid visse innvendinger mot selve disponeringen av stoffet. Jeg synes det blir mange unødige gjentagelser av samme saksforhold. La oss som eksempel se på behandlingen av norsk valutakurspolitikk. Dette stoffet blir først behandlet på s. 89–98, deretter på s. 173–176, så på s. 230–236 og tilslutt på s. 282–285. Alle disse stedene er det til dels samme stoff som behandles. Tilsvarende gjentagelse av samme stoff forekommer også på en rekke andre saksområder. Ofte er det gjentagelser noen få sider etterpå. I kap. IX og X er det vanlig å avslutte de enkelte punkter med «Utvalgets tilråding». I svært mange av disse avsnittene gjentas en del av den faktiske beskrivelse som står like foran.

Innstillingen ville ha vært betydelig lettere å lese dersom utvalget hadde brukt litt mer tid på å disponere stoffet med det siktepunktet unngå unødvendige gjentagelser.

Naturressursforvaltning // STIPENDIER

Miljøverndepartementet vil dele ut 10–15 stipendier i 1984 innenfor en ramme av kr 100 000,- til prosjekter innen området naturressursforvaltning; f.eks. naturressursregnskap og budsjettinger. Prosjektene kan gå nærmere inn på en enkelt ressurs som fisk, skog, areal, mineraler, energi, vann og miljø, eller samspillet mellom disse.

Prosjektet kan passe som hovedoppgave el.l. Det må leveres en skriftlig rapport med en beskrivelse av arbeidet, oppsummering og konklusjoner.

Søknadene må inneholde beskrivelse av hvordan midlene tenkes brukt, tidsplan og skisse av en rapport. Midlene kan nyttes til å dekke reiser, utstyr, forsøk m.v.

Søknadsfrist 16. april 1984.

Nærmere opplysninger ved førstesekretær Johnny Auestad, tlf. (02) 11 77 73, eller underdirektør Pål E. Holte, tlf. (02) 11 77 61.

Miljøverndepartementet

Ressursavdelingen - Postboks 8013 Dep., Oslo 1

Om revisjon av valutareguleringen (NOU 1983:54)

Arne Jon Isachsen

1983 ble et travelt år for publikasjon av NOUer om pengemessige forhold i Norge. Tidligere på året ble virkemiddelgruppens utredning fremlagt (NOU 1983:29) samt utredningen om Norges Bank og pengevesenet (NOU 1983:39). Den utredning som her skal omtales, er gjennomført på noe i overkant av ett år.

AV
ARNE JON ISACHSEN*

NOUer er tradisjonelt bygget opp på følgende måte:

- først redegjøres det for mandatet og problemstillingen som skal utredes
- dernest kommer en oversikt over gjeldende regler i Norge, gjerne med en kort oversikt over tilsvarende forhold i utlandet
- så følger en teoretisk diskusjon, gjerne belagt med litteraturhenvisninger
- utredningen ender opp med forslag til nye regler (evt. til ny lovtekst), samt vurderinger av konsekvenser nye regler kan få, og antydning av områder hvor det er behov for nye utredninger.

Utredningen om revisjon av valutareguleringen følger denne oppskriften. Det er blitt et velskrevet dokument. Spesielt vil jeg trekke frem de 22 sidene som avsnitt 7.1 til og med 7.3 utgjør. Her gis det en lettfatelig og god makroøkonomisk analyse av hvordan ulike kurssystemer fungerer.

rer med særlig henblikk på norske forhold. Ettersom vår hjemlige litteratur på dette feltet er meget beskjeden, turde disse sidene være velegnet for studenter i økonomi ved universitet og høyskoler.

1. Formålet med valutaloven har endret seg

Valutaloven av 1950 hadde som bakgrunn stor knapphet på valuta. Hensikten med loven var å finne frem til egnede rasjonegingsordninger for de beskjedne valutabeholdninger landet disponerte. Ut over i 1960- og 1970-årene endret bildet seg gradvis. Med fri konvertibilitet av industrielandenes valutaer (1958), et stadig mer velutviklet internasjonalt kapitalmarked, og til sist, Norges oljeinntekter, har bekymringen om valutaknapphet i hovedsak falt bort.

Hovedformålet med valutareguleringene i dag er å sikre rimelig styring av innenlandske penge- og kreditforhold. Med fast valutakurs og daglig klarering av valutamarkedet må sentralbanken intervenere dersom den private sektor har overskuddstilbud eller overskuddsetterspørsel etter valuta. Et viktig siktemål med valutaregulering

er å dempe behovet for slike intervensioner ved å begrense adgangen til å tilby og ettersørre utenlandsk valuta.

At dette ikke bare er teoretiske overveielser belyses på side 38 i utredningen. Der vises det at Norges Bank i en tre-måneders periode i slutten av 1977 måtte selge valuta til en verdi av 8,1 milliard kroner for å holde kursen på kroner innen avtalte grenser (slangesamarbeide). I denne perioden var det sterke forventninger om en devaluering av kronen (devalueringen kom og var på 8% i februar 1978). Intervensjonen på vel 8 milliarder kroner tilsvarte omlag en måneders import. Norges Bank klarte å håndtere situasjonen, men, som det står i utredningen «det er ingen tvil om at beløpet kunne ha blitt større», og i så fall ville det ha røyket hardt på valutareservene. Mulighetene ville i så fall vært til stede for at en devaluering hadde tvunget seg frem ved de private aktørers disposisjoner, og ikke som en beslutning fattet av de ansvarlige myndigheter.

Denne episoden illustrerer utvalgets poeng om at valutaregulering må sees som et supplement til sentralbankens intervensioner.

Man kan si det slik at intervensionsoppgaven blir lettere å løse dersom man har begrensninger på mobilitten av kapital over landegrensen.

2. Det er ikke snakk om noen fullstendig liberalisering

Utgangspunktet for utvalgets vurderinger er hvorvidt eksisterende regler for valutaregulering er egnet i dagens situasjon, eller om det er grunnlag for en forsiktig liberalisering på enkelte områder. Til dette svarer utvalget at det må være hensiktsmessig å løse opp noen av reguleringene. På den annen side slår utvalget fast behovet for å ha en valutalov som gir vide fullmakter i en krisesituasjon. En fullstendig liberalisering av den type Storbritannia foretok i 1979 er derfor utelukket.

I det følgende vil jeg kommentere de ulike forslag til liberalisering utvalget kommer med. I utgangspunktet stiller jeg meg positiv til mange av forslagene, men vil nok være noe mer forsiktig når det gjelder forslag som går på at kronen blir en mer internasjonal valuta. Avslutningsvis lufter jeg mulighetene for å utvide snarere

* Arne Jon Isachsen er professor ved Bedriftsøkonomisk institutt.

enn å nedlegge security-markedet. Generelt kan man si at et todelt valutamarked som eksistensen av security-markedet innebærer, gir myndighetene et ekstra virkemiddel i den økonomiske politikken. Når vi vet at norsk økonomisk politikk er preget av en flora av målsettinger, turde det være fornuftig å utbygge virkemiddelbruken gjennom markedsmessige tiltak snarere en å stenge for slike muligheter.

Det skal bli lettere å skaffe seg valuta til feriehus i Syden.

3. Lettere å være turist og å få varekreditter i utenlandsk valuta

Det er ikke vanskelig å bifalle utvalgets forslag om at kjøp av turistvaluta som nå er begrnset til kr. 10 000 pr. reise i utlandet, kan liberaliseres fullt ut, med rapporteringsplikt over et visst beløp fra bankene til Norges Bank. Tilsvarende er det vel neppe noe i veien for at man kan tillate nordmenn å kjøpe feriehus i utlandet for et beløp over kr. 400 000 hvis de har råd til det. Hvorvidt finansiering av slike feriehus skjer ved lån i utlandet kan vel heller neppe ha noen valuta- eller pengepolitisk betydning for Norge, og restriksjonene her må derfor kunne oppheves.

Utvalget foreslår at varekreditter ydet i utenlandsk valuta bør liberaliseres. Det hevdes at omgåelsesmulighetene er såpass store at regelverket har liten virkning. Videre hevdes det at leverandørkreditt finansiert direkte av utenlandske kreditinstitusjoner neppe har særlig betydning for regulering av kapitalinngang fra utlandet. Det at et regelverk lett lar seg omgå er vel kanskje en noe tynn begrunnelse for at regelverket skal tas bort. Spørsmålet man vel må stille er i stor grad omgåelse finner sted og hvor store beløp det er snakk om totalt. Dersom totalbeløperne

på denne posten er små og omgåelsene store, kan man følge utvalgets henstilling, men jeg så gjerne at denne posten var blitt noe bedre dokumentert med tall.

4. Friere handel med aksjer

Fra OECD's side har det vært ytret ønske om at utlendinger skal få lettere adgang til kjøp av ikke-børsnoterte aksjer i Norge. Når det gjelder børsnoterte aksjer, ble reglene her liberalisert for et par år siden. For en del norske aksjers vedkommende har nok den kraftige kursstigningen vi har erfart de siste 12-15 månedene sammenheng med at en ny gruppe etterspørrende, utlendinger, har gjort seg gjeldende på det norske aksjemarkedet. Friere adgang for utlendinger også til ikke-børsnoterte aksjer vil ha tilsvarende virkning dvs. at aksjeprisene stiger. Ut fra penge- og kredittpolitiske forhold er det vel ikke noe i veien for at en slik adgang innrømmes. Noen fare for utenlandsk overtakelse av norske aksjeselskaper er det ikke så lenge hvert enkelt selskap i sine vedtekter setter begrensninger for hvor stor aksjepost det i alt kan være i utenlandsk eie. Et mulig resultat av økt utenlandsk deltagelse i det norske aksjemarkedet kan

imidlertid være større svingninger i aksjekursene.

En liberalisering motsatt vei, nemlig at nordmenn fritt skal kunne kjøpe børsnoterte utenlandske aksjer, åpner utvalget for. Basert på et anslag om at 80% av security-porteføljen i dag består av aksjer, vil en slik liberalisering innebære at security-markedet faller bort. Ettersom security-dollaren de senere år har hatt en kurs ganske parallel med den kommersielle dollar, mener utvalget at en oppgivelse av securitymarkedet har liten virkning.

I lys av fremtidige oljeinntekter og kapitaleksport, kan imidlertid security-markedet være en hensiktsmessig kanal for porteføljeinvesteringer av nordmenn i utlandet. På den annen side er det klart at det i OECD-sammenheng og i andre internasjonale fora kan oppleves som noe kunstig og uheldig at Norge opererer med et todelt valutamarked.

5. En internasjonalisering av kronen er lettere å følge med i når basisen er i Norge

Mens utvalget på de ovenfor nevnte punkter går inn for en fullstendig liberalisering, ønsker det å gå noe mer forsiktig frem når det gjelder norske bankers adgang til å gi lån til utlandet. Her heter det

«at en bør tillate en moderat ekspansjon i kronelån fra norske banker til utlandet i den utstrekning landets valutalikviditet er tilfredsstillende. Lånen bør begrenses til syndikerte banklån, og det bør ved lisensieringen stilles som betingelse at lånen veksles om til utenlandsk valuta umiddelbart etter låneoppdrag» (side 74).

Hensikten med denne formuleringen er at en eventuell økende internasjonalisering av kronen da vil ha sin basis i Norge. Det gir oss, om ikke kontroll, så i hvert fall oversikt over utviklingen av dette markedet.

En konsekvens av en mer liberal holdning når det gjelder utlendingers låneopptak i norske kroner er at utlendinger får større interesse av den norske kronen. Selv om lånen omgjøres til en annen valuta før pengeutbetales, vil jo gjelds-posten være i norske kroner. Forventninger om en eventuell endring i den norske kronens verdi vil således påvirke kapitalbevegelsene. Det kan i sin tur gjøre intervensionsoppgaven tyngre for sentralbanken, såfremt man ønsker å unngå en justering av valutakursen.

En tilsvarende virkning i form av økt interesse for den norske kronen vil forslaget om at utlendinger får anledning til å legge ut obligasjonslån på det norske markedet ha. Utvalget deler seg her i et flertall som ønsker å vurdere å gi internasjonale institusjoner som Den Nordiske Investeringsbank og Verdensbanken adgang til å legge ut slike obligasjonslån, og et mindretall, som mener at man generelt bør åpne adgangen for utenlandske låntakere på det norske obligasjonsmarkedet. Dersom ønsket er å dempe risikoen for at sentralbanken må fore-

ta store intervensjoner i valutamarkedet, er nok flertallets forslag å anbefale.

6. Ingen liberalisering for obligasjoner

Når det gjelder norske porteføljeinvesteringer i utlandet, er utvalget forsiktig. Generelt mener utvalget at ut fra et styringsmessig synspunkt er plasseringer i lange obligasjoner å foretrekke fremfor i korte. Tankegangen synes her å være at korte papirer hurtigere kan søkes avhendt og i en situasjon preget av revalue-ringspress mot kronen, øke presset ved at midlene tas tilbake til Norge.

Jeg finner i denne forbindelse skillet mellom kortsiktige og langsiktige obligasjoner noe kunstig. Så lenge det eksisterer et effektivt annenhånds marked i de ulike obligasjone-ne, har løpetiden mindre betydning. Det kan sågar tenkes at det skapes større problem for valutakurspolitikken dersom hovedtyggen er i langsiktige obligasjoner. Sett at rentenivået hjemme og ute er likt, og at nordmenn har hatt anledning til å plassere den ønskede mengden av sin portefølje i utenlandske obligasjoner. Så skjer det et rentefall i utlandet. Dette gjør plasseringer i Norge mer attraktivt og den tilhørende innstrømming av kapital presser kronen opp. Dersom nordmenn har en betydelig mengde langsiktige obligasjoner i utlandet, vil de ved et rentefall i utlandet få en kursgevinst på obligasjonene. Ved salg av obligasjonene realiseres denne kursgevinsten. Dess lengre løpetiden er på de utenlandske obligasjonene, dess større blir kursgevinsten og dess mer utenlandske valuta vil nordmenn ha til å ettersørre kroner med. Den eventuelt destabilisende virkningen på valutakursen vil dermed øke med løpetiden på utenlandske

obligasjoner eid av nordmenn.

7. Det bør oppfordres til direkte investeringer i utlandet

Utvalget stiller seg positivt til en liberalisering for norske bedrifters direkte investeringer i utlandet. Det er tilstrekkelig med en forhåndsmelding. Lisensiering kan her tas bort. I denne forbindelse er det fristende å gå noe lenger. Med betydelige overskudd på driftsbalsansen i årene som kommer burde det oppfordres til at norske bedrifter investerer i utlandet. Utvalget hevder at industriell virksomhet og ekspansjon i Norge ofte krever at bedrifter får anledning til å etablere seg i utlandet. Direkte investeringer i utlandet vil således ikke være på bekostning av norske arbeidsplasser, snarere tvert i mot. At enkelte arbeidsplasser vil bli nedlagt, kan man neppe unngå, men for arbeidsmarkedet totalt sett vil en knoppskyting av norske bedrifter i utlandet være fordelaktig.

I er mer langsiktig perspektiv tror jeg det er vesentlig at norsk industriell know-how får anledning til å utvikles i deler av verden der det generelle kostnadsnivået er lavere enn her hjemme. Ser vi langt inn i en usikker fremtid, kan den situasjonen komme at det norske kostnadsnivået relativt sett er mer moderat enn i dag. Det kan da være gunstig å ha norske bedrifter i utlandet med egnet teknologi som på det tidspunkt kan finne det henriktsmessig å vende tilbake til moderlandet. En strategi som går ut på å fremme norske industrietableringer i utlandet, ligger selvfølgelig utenfor denne gruppens oppgave. Imidlertid er dette et felt som fortjener større oppmerksamhet og nye virkemidler. Om Norge skal få i stand en vellykket

industriell ekspansjon i utlandet, vil det være behov for planlegging på sentralt hold og bevisst satsning, med de risiki dette innebærer.

For utenlandske investeringer i Norge mener utvalget at valutalisens ikke skulle være nødvendig. Godkjenning av slike prosjekter bør helt ut baseres på konsesjons- og næringslovgivningen og valutalisens gis automatisk.

8. Ikke anledning for publikum til å låne i utlandet eller ha konti i utenlands valuta

Når det gjelder låneoppptak i utlandet som ikke er knyttet til vareleveranser, og innlendingers adgang til å ha valutakonti i bankene, mener utvalget at det her ikke er rom for ytterligere liberalisering. I hovedsak er det skipsfarten og oljevirksomheten som i dag gir anledning til låneoppptak i utlandet. I 1970-årene, da vi hadde store underskudd på driftsbalsansen, fikk også tradisjonell industri og kommuner lisens for låneoppptak i utlandet. På denne måten fikk landet valutareserver uten at sentralbanken eller staten alene behøvde å stå for låneopptakene.

Utvalget konstaterer at med fri adgang til låneoppptak i utlandet blir gjennomføringen av den innenlandske penge- og kreditpolitikk vanskeligere. Med en liberalisering her blir det problematisk å holde et annet rentenivå i Norge enn i utlandet. Med ambisjoner om i perioder å føre en økonomisk politikk som avviker fra den i utlandet er det helt nødvendig å bevare en viss autonomi i rentepolitikken.

Normalt har ikke publikum adgang til å åpne valutakonti hverken i norske eller utenlandske banker. For næringsdrivende som har

omfattende virksomhet i utlandet, er det på visse vilkår adgang til å ha såkalte arbeidskonti i valuta i norske eller utenlandske banker. Mens det tidligere var slik at oppsigelsestiden på slike innskudd ikke skulle overskride 30 dager, er det i dag en kurant sak å plassere midler på opptil 12 måneder. Dette gir selskapene bedre anledning til å sikre seg mot kurssvingninger. En slik liberal praksisering av reglene bør fortsette.

Utvalget ønsker ikke å gi publikum generelt anledning til å ha konti i utenlands valuta. Autonomi i innenlandsk rente- og kreditpolitikk nødvendiggjør en restriktiv linje her.

9. Generelt en mer restriktiv linje overfor nordmenn enn overfor utlendinger

Sammenfatningsvis er utredningen preget av forsiktig liberalisering. I tillegg til at man ønsker å åpne opp for frie aksjesalg over landegrensene og en fri adgang til bruk av turistvaluta, enten til løpende utgifter eller til kjøp av feriehus, ligger hovedprinsippet for vår valutaregulering fast. Med ønske om å opprettholde en viss grad av selvstendighet i innenlandske penge- og kreditpolitikk, kan vi ikke fritt la *nordmenn* kjøpe utenlands valuta for plassering i verdipapirer eller i banker.

På den annen side har *utlendinger* i dag fri adgang til å ha konti i norske kroner i norske banker. Videre kan den enkelte utlending fritt anskaffe seg for inntil 1 million kroner av norske børsnoterte ihenderhaverobligasjoner.

Således er det en viss asymmetri i utvalgets vurderinger, generelt synes man mer åpen for utlendingers adgang til å eie norske

kroner enn nordmenns adgang til å eie utenlandsk valuta. For den penge- og kreditpolitiske styringen spiller det egentlig ingen rolle hvem det er som «flytter penger». Det vi ønsker å skjerme oss mot er at store formuer stadig beveges over landegrensene. Slike bevegelser vil ofte legge press på valutakursen og kreve intervension fra sentralbankens side.

Den asymmetri man aner i utredningen har nok sammenheng med troen på at norske kroner vil forblie en relativt lite interessant valuta for utlendinger i spekulajonsøyemed. Anderledes vil det stille seg dersom nordmenn i utstrakt grad fikk anledning til å foreta porteføljeinvesteringer i utlandet for så å ta midlene hjem når forholdene tilsa dette. Sagt på annen måte, *dollar kan være spekulajonsvaluta for alle, men kroner vil bare være det for nordmenn*. På denne bakgrunn blir en slik asymmetri i regelverket for å hindre destabilisering av spekulasjon mot kronen rimelig.

Imidlertid kan man jo stille seg spørsmålet om ikke utlendinger om en tid, særlig på grunn av oljeinntekten og det at kronen er blitt en såkalt «petrovaluta», vil ha økende interesse av kroner. Ved oppbygging av betydelige kronebeholdninger i utenlandsk eie vil problemene med en stabilisering av valutakursen kunne bli større.

10. En utvidelse av securitymarkedet bør vurderes

Security-markedet består av utenlandske verdipapirer i norsk eie. Dersom en privatperson i Norge ønsker å kjøpe aksjer i f.eks. IBM, er det nødvendig først å skaffe seg såkalte security-dollar. Disse dollar kan vedkommende få dersom en annen nordmann frigjør dollar ved f.eks. å selge en obligasjon – eller en aksjepost i utlandet og tilby disse dollarene, som altså er security-dollar, til den personen som vil kjøpe aksjer i IBM. Poenget er at mengden av disse dollarene er gitt i form av en gitt beholdning av aksjer og verdipapirer i utlandet eid av nordmenn. For en tid siden ble verdien av disse papirene anslått til omlag 1 milliard kroner.

Dersom vi går inn i en periode med store overskudd på driftsregnskapet, med tilhørende behov for eksport av kapital, kunne man, ved å tilføre security-markedet nye friske dollar, få til en desentralisert eksport av kapital. Et slikt opplegg ville innebære at den private sektor fikk anledning til å stå for en betydelig del av kapitaleksporten.

Valutakursen som dannes i security-markedet influerer ikke på den vanlige kommersielle kurset. At security-dollar har fulgt den kommersielle dollaren meget nært de siste par-tre år, tar utvalget som et tegn på at interessen for plasser-

ing i utenlandske obligasjoner og aksjer er liten. Et etter hvert høyt rentenivå i Norge kombinert med et meget lovende aksje- og obligasjonsmarked kan være faktorer som trekker i retning av synkende interesse for plasseringer i utlandet.

Det finnes imidlertid et par konkurrerende forklaringer. De siste tre–fire årene har det jevnlig vært snakk om at security-markedet skulle forsvinne. Med forventningen om at prisen på dollar ved kjøp av aksjer i utlandet snart blir lik den kommersielle dollarprisen, tas grunnlaget for en overkurs bort.

En tredje og siste forklaring på fravær av overkurs i security-markedet er at kontrollen med security-markedet er blitt dårligere med tiden, og at arbitrasjeforretninger sørger for at kurset i de to markedene er omtrent lik. Går vi 15 år tilbake i tiden, var det en overkurs på security-dollar på hele 40%. Den gang var det altså ingen effektiv arbitrasje mellom de to delmarkedene som valutamarkedet består av. Men i dag kan man ikke se bort fra at en generell liberalisering i valutasammenheng, som vi har opplevd de siste 3–4 år, kan ha uthulet kontrollmulighetene for security-markedet.

Det er verd å merke seg at Sverige har en tilsvarende todeling av valutamarkedet. Med store pro-

blemer på betalingsbalansen søker myndighetene å forhindre eksport av kapital i form av porteføljeinvesteringer. Imidlertid er interessen for slike utgående investeringer stor. Resultatet er at security-dollaren i Sverige til tider har ligget mer enn 50% over kursen på den kommersielle dollar.

En utvidelse av security-markedet over tid, som anlydet her, innebærer den fordelen at man både kan ha liberale regler for nordmenns kjøp av aksjer og obligasjoner, og for den saks skyld bankinnskudd, i utlandet, samtidig som man ikke lar skift i valuta-preferranser som slår ut i svingende valutakurser, virke inn på kommersielle transaksjoner. For et lite land som Norge med forventninger om betydelig kapitaleksport over en årekke, kan en slik todeling av valutamarkedet være av praktisk interesse. Om man finner et slikt opplegg hensiktsmessig, vil det nok være behov for å få internasjonal aksept for at vi holder fast på systemet med et tordelt valutamarked og eventuelt utbygger den i dag «slumrende» delen. Men før vi går til OECD og andre internasjonale fora er det behov for å gjøre hjemmeklassen skikkelig, dvs. nærmere vurdere og analysere hvorvidt en utvidelse av security-markedet som skissert her, er i vår interesse.

Forskerutdanning i bedriftøkonomi

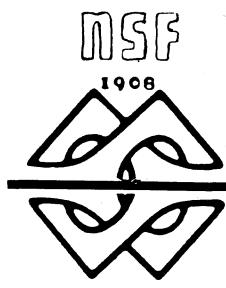
Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning (RSF) i NAVF setter fra 1984 i verk spesielle tiltak for å stimulere forskerutdanning og kompetanseoppbygging innen bedriftsøkonomi.

Søknad m/forskerkursstipend eller doktorgradsstipend skrives på NAVF's søknadsskjema som fås ved henvendelse til NAVF. Søknaden merkes «RSF-Bedriftsøkonomi».

Søknadsfrist er 15. april 1984.

Fullstendig kunngjøring er tatt inn i Norsk Lysingsblad 20.02.84. Interesserte søker kan kontakte formannen i RSF's utvalg for bedriftøkonomisk forskerutdanning, professor Arne Kinserdal, NHH, tlf. (05) 25 65 00 eller Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning i NAVF.

Norges almenvitenskapelige forskningsråd
Munthesgate 29, Oslo 2, tlf. (02) 56 52 90

Kurs i penge- og kredittpolitikk, Refsnes Gods, Jeløya 21. – 22. mai 1984.

Presentasjon av kurset

Renteutvalget (1980) slo fast at en kredittpolitikk etter tradisjonelt norsk mønster – lav rente og kvantumsregulering – vil gi lavere økonomisk vekst enn en markedsorientert kredittpolitikk, hvor renten skaper likevekt mellom tilbud og etterspørsel på kreditmarkedet. Likevel gjennomførte den nåværende borgerlige regjeringen så sent som i 1983 den strengeste kvantumsregulering på kreditmarkedet siden krigen.

Politikken ble imidlertid lagt merkbart om fra siste årsskifte. Betydelig deregulering har funnet sted, og uttalelser fra offisielt hold tyder på at ytterligere skritt vil bli tatt i den retning. Den meget kraftige utlånsseksjonen i årets begynnelsen kan likevel reise tvil om myndighetene vil holde fast på liberaliseringslinjen. Eller vil de igjen ty til streng kvantumsregulering – og det i en situasjon med rekordhøy arbeidsledighet og laveste prisstigning på flere år?

Burde det heller nå være rom for å føre en mer ekspansiv økonomisk politikk? Bør i så fall stimulansene komme i finanspolitikken (økte bevilgninger/skatte-

lettelser) eller vil det være mer fornuftig å øke kredittrammene? Dette valget vil få konsekvenser for rentepolitikken fremover.

Det kan herske liten tvil om at vi i dag står overfor uvanlig stor usikkerhet med hensyn til hvordan det norske kredittsystemet vil utvikle seg i årene fremover. Blir Norges Banks fremtidige rolle i kredittpolitikken styrket? Blir det bare storbanker igjen? Vil obligasjonsmarkedet bli friere? Vil mangel på risikokapital også i fremtiden hemme næringslivets investeringer?

Til å drøfte disse og andre aktuelle kredittpolitiske problemstillinger inviterer Norske Sosialøkonomers Forening til et 2 dagers kurs 21. – 22. mai 1984 på Refsnes Gods, Jeløya.

Finansminister Rolf Presthus vil belyse aktuelle kredittpolitiske problemstillinger i et mer langsigtt perspektiv. Virkemiddelbruken fremover vil bli drøftet bl.a. i lys av Virkemiddelutvalgets innstilling (1983).

Programmet for kurset er for øvrig å finne på side 2 i dette nummer.

Kjell Brækus

Månedens sitat:

Ragnar Frisch:
Sparing og circulationsregulering
(Oslo 1933) s. 14 f.

3. Tragedien ligger i systemet.

Disse betraktninger inneholder selvølgelig ingen bebreidelse mot den enkelte bedrift eller den enkelte borger som sitter med et knapt budgett og som «sparer» for å få endene til å møtes. Det vilde være an-

svarsløst å animere ham til å la være å spare. Han vilde snart knekke nakken, hvis han forsøkte på det. Tragedien ligger i systemet. Det er systemet som er slik, at den enkelte bedrift og den enkelte borger for å kunne berge sig tvinges inn i dette djevelske «spare»-kappløp, hvor han uten å ville det, kommer til å bremse avsetningen, tilintetgjøre samfunnets produktive verdier og derved kommer til å øke

de felles vanskeligheter. Bebreidelsen er å rette mot dem som i siste hånd er ansvarlig for de deler av systemet, hvor «sparingers» virkninger særlig slår ut, nemlig penge- og kreditvesenet. De lar dette meningsløse spill drive videre som om intet var hendt. De har hittil ikke engang *reist* spørsmålet om hvorledes den samfunds-messige sammenheng mellom produksjon og sparing

på den ene side og penge- og kreditvesen på den annen, ytrer seg i den nuværende situasjon. De har intet gjort for fordomsfritt å undersøke om der skulde finnes nye rasjonelle penge- og kredit-tekniske midler som kanskje kunde stanse den kapitalødeleg-gelse som «sparingen» nu fremkaller.

Teori og praksis. Om det norske planleggingssystemet etter krigen¹

Emnet for denne artikkelen vil bli avgrensa til makroøkonomisk planlegging. Arbeidet med næringsplanar, geografisk avgrensa planar eller andre sektorplanar vil ikke bli omtala. Det vil heller ikke bli gjort greie for planlegging med sikte på å effektivisere verksemda i den offentlege sektoren.

Framstillinga vil bli lagt opp slik at eg først peikar på

AV
DIREKTØR PETTER JAKOB BJERVE

Planleggingsteori

Norsk planlegging i etterkrigstida har i høg grad bygd på makroøkonomisk teori og serleg på dei matematisk formulerte modellane i denne teorien. Den makroøkonomiske teorien gjer det mogleg å analysere heile samfunnsøkonomien i samanheng, og nasjonaløkonomisk planlegging må byggje på slike totalanalyser.

For planleggingsformål har det dessutan vore viktig å talfeste innhaldet i dei matematiske modellane. I arbeidet med å lage slike numeriske modellar har økonometriken vore grunnleggjande. Ved å kombinere økonomisk teori og teoretisk statistikk har økonometriken gjort det mogleg å talfeste storleikar i dei matematiske modellane som ikke er direkte observerbare. Tal for dei direkte observerbare storleikane har planleggarane kunna hente frå den offisielle statistikken og først og fremst frå nasjonalrekneskapen, som etter byggjer på makroøkonomisk teori.

Eg kan ikke gå nærmare inn på dei ymse områda av den makroøkonomiske teorien som har vorte utnytta i norsk økonomisk planlegging, men eg skal nemne nokre enkle grunntankar frå denne teorien som har spela ei viktig rolle.

Den eine gjeld inndelinga av dei variable i ein makroøkonomisk modell i grupper av ulike slag. For det første har vi eit skille mellom endogene og eksogene variable. Endogene er dei variable som vi kan fastleggje storleiken av ved hjelp av modellen, det vil seie ved å løysa det likningssystemet som ein modell vanlegvis er uttrykt ved. Eksogene er dei variable som vi må finne storleiken av på anna vis, altså utanom modellen. Likningssystemet kan nemleg ikkje nyttast til å fastleggje storleiken på fleire variable enn talet på dei likningane som systemet har. Difor er det formålstenleg å skille mellom dei endogene variable som systemet gjev ei løysing for, og dei eksogene variable som det er naudsynt å finne storleiken

visse utviklingstendensar i planleggingsteori, i planleggingsteknikk og i informasjonsgrunnlaget for planane. Deretter skal eg filosofere litt over emna politikk og fag, eller politikk og ekspertise, over problem i samband med styringa av den totale etterspurnaden og over dei vanskane som ein finansminister har med å styre økonomien – serleg med styringa av etterspurnaden.

på anten ved hjelp av andre modellar eller ved mindre formelle framgangsmåtar, om naudsynt rett og slett ved gissing. For det andre er det formålstenleg å skille mellom to slag eksogene variable, nemleg dei som styrsmaktene kan fastsette storleiken på direkte slik som skatte- og subsidiesatsane, prisane på offentlege tenester og liknande, og dei som blir fastlagt utanom norsk økonomi, til dømes på verdsmarknaden. Den første gruppa, som gjerne blir kalt styringsvariable, representerar virkemiddel som styrsmaktene rår over og som kan nyttast til å styre den økonomiske utviklinga. Den andre gruppa, som ofte blir kalla ukontrollerbare variable, representerar omstende som staten ikkje kan påverke, men som på si side kan verke inn på norsk økonomisk utvikling og som det difor er naudsynt å lage overslag for under planlegginga. For det tredje er det mellom dei endogene variable formålstenleg å skille ut ei gruppe som gjerne blir kalla målvariable, fordi storleiken på dei plar gå inn i ei samla vurdering av resultata av den økonomiske politikken.

Ved å dra skillet mellom endogene og eksogene variable vart det mogleg å klårlegge betre enn før i kor stor monn nasjonalbudsjettet og langtidsprogrammet gav uttrykk for program for den økonomiske politikken. I dei første åra etter at nasjonalbudsjettet vart teke i bruk var det eit viktig politisk stridsspørsmål om nasjonalbudsjettet gav uttrykk for eit program eller ein prognose. Dette spørsmålet vart elles inngåande drøfta i nasjonalbudsjettet publikasjonen for 1947 (St. meld. nr. 10, 1947), der programkarakteren av nasjonalbudsjettet vart sterkt framheva. Når ein er klår over skillet mellom endogene og eksogene variable, styringsvariable og ukontrollerbar variable og målvariable i motsetnad til andre endogene variable, verkar problemstillinga program eller prognose nokså meiningslaus. Då kan det snautt vere tvil om at dei tala for styringsvariable som regjeringa legg fram i nasjonalbudsjettet, må gje uttrykk for eit program, medan tala for dei ukontrollerbare variable berre kan bli sett på som prognosar. Dei tala i nasjonalbudsjettet som blir lagt fram som målvariable, kan ein formelt sett sjå på som prognosar for korleis gjevne storleikar for styringsvariablene og ukontrollerbare variable verkar inn på dei målvariable. Men dei styringsvariable blir sjølv sagt fastlagte med sikte på å oppnå ønska storleikar for visse målvari-

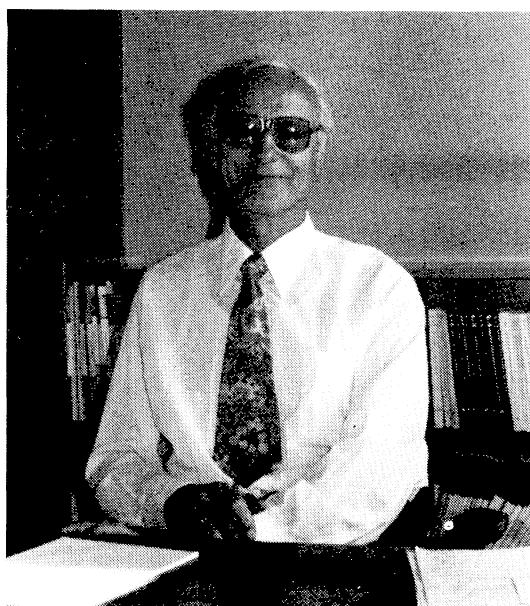
¹⁾ Forelesing i 1978 ved Universitetet i Bergen, ajourført på ein skilde punkt.

able. Difor gjev dei målvariable òg uttrykk for eit program jamvel om ein skilde av dei kan avhenge sterkt av kor store dei ukontrollerbare variable blir. Etter at inndelinga av dei variable i ulike grupper vart vanleg, har det stort sett vorte slutt på striden om korleis programkarakteren av nasjonalbudsjettet skal tolkast.

Eit anna døme på korleis kjennskap til teoretiske grunntankar kan verke til å klårlegge politikken har vi i den teoretiske konklusjonen om at di fleire virkemiddel ein har til å styre økonomien, di fleire mål kan ein nå. Denne konklusjonen som ikkje er vanskeleg å prove matematisk, vart vanleg kjent mellom økonomane her i landet i slutten av 1940-talet. Dette fekk somme til å bli redde for at vi ville få for därleg styring av økonomien då det kring 1950 vart aktuelt å avskaffe mengdereguleringer og avgrense prisreguleringa. Men dei såg då bort frå at vi samstundes kunne auke talet på indirekte virkemiddel. Vi fekk såleis etter kvart fleire middel til å styre kredittvolumet med og fleire skattpolitiske virkemiddel som vi ikkje tidlegare hadde, og talet på slike indirekte virkemiddel kan i mange samanhengar ha like mye å seie som talet på dei direkte virkemidla.

Eit tredje døme på ein teoretisk grunntanke som har spela ei viktig rolle i den økonomiske planlegginga, er skillet mellom konkurranseutsette og skjerma næringar. Dette skillet som har gjort det mogleg å kaste nytt lys over årsakene til prisstiging i eit land som vårt, vart ikkje teke i bruk før i 1960-åra, men er no nytta jamvel i avisartiklar.

Til slutt skal eg nemne ein teoretisk føresetnad som det var vanleg å gjere i dei første ti-åra etter krigen, nemleg at det er så å seie proporsjonalitet mellom storleiken av realkapitalen og det produksjonsresultatet som realkapitalen gjev. Trua på denne proporsjonaliteten var i allfall ein av grunnane til at det den gongen vart lagt sers stor vekt på å ha eit høgt investeringsnivå. Merkeleg nok heldt mange fram med det jamvel etter at det gjennom økonometriske analysar vart synt korleis andre faktorer òg verkar inn på veksten, mellom anna utdanningsnivået.

Petter Jakob Bjerve ble cand. oecol. 1941 og dr. philos i Oslo 1962. Han var univ. stip. i sosialøkonomi 1945–49 og byråsjef i Finansdepartementet 1945–47. Direktør i Statistisk Sentralbyrå 1949–1980. Visiting prof. ved Stanford University, California 1954–55. Finansminister 1960–63. Han har vært rådgiver i økonomiske og statistiske spørsmål i en rekke utviklingsland.

Den viktigaste for ikkje å seie den einaste verknaden som dette fekk for den økonomiske politikken, var at det frå om lag 1960 vart lagt serleg stor vekt på å auke investeringane i utdanningsinstitusjonar.

Det ville ikkje vere vanskelig å finne fleire døme på korleis økonomisk teori har påverka norsk økonomisk planlegging i etterkrigstida. Det gjeld ikkje berre makroøkonomisk teori, men andre teoriområde òg, til dømes velferdsteorien og den allmenne pristeorien. Men dei døma eg har nemnt, skulle vere nok til å illustrere korleis teori kan påverke praksis. Gjennom dei ti-åra som har gått sidan det første nasjonalbudsjettet vart lagt fram, har økonomisk teori utan tvil i stendig større monn påverka innhaldet av planane. Samstundes har planleggingsteorien vokse fram som ein viktig del av den teoretiske økonomien, og denne delen har vorte eit serskilt fagområde i det sosialøkonomiske studiet ved Universitetet i Oslo. Dette har nok gjort det lettare for planleggarane å dra nytte av teorien i arbeidet sitt.

Planleggingsteknikk

Teknisk sett er det serleg tre tendensar som har sermerkt utviklinga i norsk planlegging. For det første har fleire og fleire område av den økonomiske politikken vorte lagt opp innanfor nasjonalbudsjettetsystemet. For det andre har det vorte lagt stendig større vekt på langtidsplanlegging både når det gjeld dei fire-årlege langtidsprogram og planar på lengre sikt. For det tredje har økonometrisk planleggingsteknikk vorte teke i bruk i stendig større monn. Eg skal kort omtale kvar av desse utviklingstendensane.

Utviklinga mot stendig meir omfattande nasjonalbudsjettet har gått i tre større steg. Budsjetta for tidsrommet 1946–1953 galdt i hovudsaka den realøkonomiske målsettinga. Planar for bruken av økonomiske virkemiddel vart i dette tidsrommet avgrensa til mengdereguleringane og budsjettetpolitikken. Kredittpolitikken vart såleis ikkje drøfta i nasjonalbudsjettetpublikasjonane for desse åra. Men frå og med 1954 vart det offentleggjort planar for kredittpolitikken òg. Frå og med året 1962 vart dei kvantitative planane for kredittpolitikken så godt samordna i tid med utarbeidinga av statsbudsjettet at vi fekk eit samla og samtidig opplegg for finans- og kredittpolitikken. Det var sjølv sagt viktig fordi ein på mange vis har eit val mellom bruken av finanspolitikk og kredittpolitikk. For 1963 vart det for første gongen offentleggjort eit inntektspolitsk avsnitt i stortingsmeldinga om nasjonalbudsjettet. Dette var òg eit viktig framsteg jamvel om vi i første omgang ikkje fekk nokon ny politikk på dette området. I åra etterpå vart det i stendig større monn offentleggjort budsjettal for pris-, løns- og inntektspolitikken, og for 1975 vart heile nasjonalbudsjettet offentleggjort både i løpende prisar og i faste prisar. Innhaldet i nasjonalbudsjettetpublikasjonane kom såleis etter kvart til å dreie seg om bruken av fleire og fleire virkemiddel i økonomisk politikk. Dette er nok uttrykk for at det samstundes vart meir og meir klårt at det ikkje er nok å stake ut mål, men at ein òg må finne fram til og nytte dei middel som trengs for å nå måla. Samordninga av politikken må med andre ord gjelde både målsetting og bruken av virkemiddel.

Elles har nasjonalbudsjettet og dei ymse stortingsmeldingane om og kring nasjonalbudsjettet i heile etterkrigs-tida i hovudsak avgrensa seg til makroøkonomisk politikk

med størst vekt på å regulere etterspurnaden. Men problemstillingar utover dette vart tekne opp i langtidsplanlegginga. Den kvantitative makroøkonomiske planlegginga på lengre sikt enn året vart lenge avgrensa til dei fireårlege langtidsprogramma. Desse vart òg – slik som nasjonalbudsjettet – etter kvart meir omfattande, det vil seie at dei femna om stendig fleire område av den økonomiske politikken. Men her skil utviklinga seg frå nasjonalbudsjettet. Dei to første langtidsprogramma vart avgrensa til den realøkonomiske målsettinga i endå sterkegrad enn nasjonalbudsjetta for same tidsrommet. Det tok lang tid før kvantitative langtidsprogram for bruken av økonomiske virkemiddel vart offentleggjort. I Langtidsprogrammet for 1954–1957 vart det gjeve ein verbal omtale av tiltak for å nå målsettinga i programmet, men tal som gav uttrykk for bruken av virkemiddel vart ikkje offentleggjort. For tidsrommet 1962–1965 vart det gjort ein første freistnad på å lage ein kvantitativ langtidsplan for finanspolitikken. Men først i stortingsmeldinga om Langtidsprogrammet 1970–1973 vart det offentliggjort eit sammandrag av eit langtidsbudsjett for staten. Næringspolitiske opplegg vart gjevne i alle langtidsprogram frå og med 1949–1952, men opplegg for politikken på det menneskelege og sosiale område er ikkje å finne i langtidsprogramma før frå og med perioden 1954–1957. I stortingsmeldinga om Langtidsprogrammet 1974–1977 vart moglege konfliktar mellom vekst og velferd drøfta på breitt grunnlag for første gongen. Samstundes vart det varsle om at på lengre sikt kunne auka vekt på miljøvern og berging av ressursar føre til lågare vekst i bruttonasjonalproduktet.

Ved utarbeidinga av alle nasjonalbudsjett har nasjonalrekneskapssystemet vorte nytta til å tryggje logisk konsistens i dei planane og prognosane som nasjonalbudsjettet femnar om. Men medan nasjonalbudsjettet for 1946 vart laga sentralt ved eit skrivebord i Det pengepolitiske kontor i Finansdepartementet, vart budsjetteringsarbeidet frå og med Nasjonalbudsjettet 1947 desentralisert og lagt opp som ein oppfattande administrativ rutine som dei fleste fagdepartement tok del i. Kvart av desse departementa gjorde framlegg til deler av nasjonalbudsjettet, og Finansdepartementet samordna framlegga innanfor definisjonane og definisjonsrelasjonane i nasjonalrekneskapssystemet.

Økonometrisk planleggingsteknikk vart teken i bruk alt tidleg i 1950-åra. Men dette første ikkje til endringar i dei administrative rutinane før i 1960, då den første av MODIS-modellane vart teken i bruk. Ved hjelp av desse modellane vart det mogleg å lage utrekningar der ein tok omsyn til ikkje berre definisjonssamanhengane i nasjonalrekneskapssystemet, men òg til mange av dei strukturelle samanhengane som gjer seg gjeldande i norsk økonomi. På det viset kunne ein ved hjelp av modellane rekne ut indirekte verknader av økonomiske inngrep som det er sers vanskeleg å ta omsyn til berre gjennom ein administrativ tilnærningsprosess.

Jamvel etter 1960 heldt dei ymse fagdepartement fram med å lage overslag over mange av dei storleikane som det då vart gjort modellutrekningar for. Dei sluttar såleis ikkje med å lage overslag over til dømes importen av ulike vareslag og produksjonen i ulike næringar fordi om ein ved hjelp av MODIS kunne rekne ut korleis gjennomføringa av planane for konsumet, investeringane og eksporten ville verke inn på importen og produksjonen. Men ved den endelege fastlegginga av slike postar i nasjonal-

budsjettet vart MODIS-utrekningane meir og meir avgjande. Alle modellutrekningar blir framleis vurdert kritisk av planleggarane i Finansdepartementet, og dei blir samanlikna med tilsvarande overslag som måtte vere gjort av eit fagdepartement. I så måte kan ein vel seie at den administrative metoden framleis blir nytta ved utarbeidinga av nasjonalbudsjettet og langtidsprogrammet, men no i stendig større grad integrert med den økonometriske planleggingsteknikken.

I dei to siste ti-åra har det vorte bygd og teke i bruk numeriske modellar for visse skatteanalysar (SKATT, KFS, INSIDENS og LOTTE), modellar for pris- og inntektsanalysar (PRIM og FINMOD), ein vekstmodell for fleire sektorar (MSG), ein kredittmodell (KRØSUS), personmodellar av fleire slag (for framskriving av folke mengd, utdanning og tilgang på arbeidskraft) og ein aggregert modismodell (MODAG) som mellom anna vil gjere det lettare å prøve seg fram med fleire struktursamanhengar. Somme av desse modellane har vorte nytta ikkje berre av Finansdepartementet, men delvis av andre brukarar òg slik som til dømes finanskomitéen i Stortinget. Modellane supplerar kvarandre som planleggsverkty, og i så måte kan ein tale om eit system av planleggingsmodellar. Fleirsektormodellen har mellom anna vorte brukt til å lage langsiktige perspektivanalysar.

Informasjonsgrunnlaget

Nasjonalrekneskapen har vore det viktigste informasjonsgrunnlaget både for nasjonalbudsjettet og langtidsprogrammet. Den rekneskapen som vi hadde hausten 1945, då nasjonalbudsjettet for 1946 og langtidsprogrammet for 1946–1950 vart laga, var temmeleg primitiv og bygde på eit arbeid som var gjort i Statistisk Sentralbyrå under krigen med å lage overslag over nasjonalinntekt og visse nasjonalinntektskomponentar for tidsrommet 1935–1943. Men då nasjonalbudsjettet for 1946 skulle lagast, måtte det gjerast gissingar for 1945 og 1946 på eit uhyre spinkelt grunnlag fordi det enno var lite primærstatistikk tilgjengelig for åra etter 1943. Ein slags nasjonalrekneskap for desse åra vart likevel sett saman på kort tid. Kvaliteten av nasjonalrekneskapen vart nok betre etter kvart som åra gjekk, men heilt til vi fekk ein ny nasjonalrekneskap i 1951 var kvaliteten nokså veik. Den nye nasjonalrekneskapen synte mellom anna at både konsumet og investeringane hadde vore vesentleg høgare enn ein tidlegare hadde trudd. Måla både for veksten i det private konsumet og for etterreisinga av kapitalutstyret vart såleis nådd mye tidlegare enn rekna med på grunnlag av den gamle nasjonalrekneskapen. Men det er sjølv sagt ikkje godt å vite kva som ville ha skjedd med politikken dersom nasjonalrekneskapen for dei første etterkrigsåra hadde vore betre.

Eit anna informasjonsproblem var at alle tal for den offentlege sektoren galdt budsjettåret heilt til vi i 1960 fekk offentlege rekneskap og budsjett for kalenderåret. Tala i nasjonalrekneskapen for den offentlege sektoren var nokså veike av andre grunnar òg, særleg tala for innkreving av skattar. Dette var ein av årsakene til at nasjonalbudsjettet for 1958 undervurderte sterkt den auken i skatteinntektene som overgangen frå skatt på inntektene for fjoråret til skatt på inntektene i året ført med seg. Denne undervurderinga var truleg ei viktig årsak til at vi i 1958 fjekk eit sjøvgjort økonomisk tilbakeslag. Rett nok var det ein internasjonal konjunkturmed-

gang, men tilbakeslaget her i landet vart relativt sterkare enn det internasjonale, og det ligg nær å tru at dette skjedde fordi skatteinntektene vart vesentleg større enn rekna med.

Til slutt kan det vere verd å nemne at vi ikkje hadde nokon rekneskap over finansstraumane i økonomien vår før vi i 1952 fekk det som vart kalla finansmatriksen. Denne finansrekneskapen gjorde det seinare mogleg å stille opp eit såkalla kredittbudsjet som har spela ei viktig rolle i kredittpolitikken frå slutten av 1950-åra. Det tok lang tid før finansrekneskapen vart fullt ut integrert med resten av nasjonalrekneskapen, og før det vart laga ei institusjonell inntekts- og formuesfordeling i nasjonalrekneskapen i tillegg til den funksjonelle og der «Andre private sektorer» er skilt ut frå samlesektoren «Andre norske sektorer». Skort på slike opplysningar har heilt til det siste skapt problem serleg for inntektspolitikken, men dette ville det føre for langt å gå nærmere inn å.

Politikk og fag

Det er klårt at valet av modellsystem i prinsippet er ei politisk handling. Det er politisk i den meiningsa at når til dømes Statistisk Sentralbyrå har teke avgjærder om kva slags modellar som skulle bli bygd, har Byrået lagt stor vinn på modellar som kunne bli mest mogleg brukbare for den makroøkonomiske politikken som blir ført. Men modellane inneber ikkje politikk i seg sjølv. I moderne teori blir det arbeidd ein god del med modellar som inneholder politiske vurderingar. Desse modellane gjev ikkje berre uttrykk for den måten som økonomien fungerar på, men har òg ein såkalla preferansefunksjon som gjev uttrykk for politiske vurderingar. Ved å maksimere denne funksjonen under dei sidevilkår som definisjonslikningane og strukturlikningane i systemet representantar, kan ein få som konsekvens tal for styringsvariable i modellen. Ein kan med andre ord dedusere politikk ut frå ein slik modell (i prinsippet utan tilsvarande politiske vurderingar utanom modellen). Men modellar av dette slaget har til no ikkje vorte nytta ved opplegget av norsk politikk. MODIS-modellane og dei andre modellane som eg har nemnt, gjeld berre visse sider av den måten som norsk økonomi fungerar på, og har ingen preferansefunksjon. Dei vurderingane som må gjerast når ein til dømes skal velje mellom konsum og investering, mellom offentleg og privat bruk av ressursar, mellom ulike slag offentleg konsum og mellom alternative inntektsfordelingar, må difor skje utanom modellane.

I og med at modellar av det slaget som blir nytta i Norge ikkje omfattar alle sider ved økonomien, må planleggarane ved utarbeidinga av nasjonalbudsjettet gjere mye økonomisk analysearbeid utanom modellane. Då slike analysar i høg grad må byggje på intuisjon, kan det sjølv sagt snike seg inn umedvetne politiske vurderingar. Når ein analyserar økonomien intuitivt, er det mye vanskeleg å halde politiske vurderingar utanom enn når ein nyttar matematisk formulerte numeriske modellar.

Ekspertane i dei ymse fagdepartement, og særleg i Finansdepartementet, har i etterkrigstida i høg grad vore med på å lage økonomisk-politiske strategiar. Det gjeld til dømes strategien ved valet mellom direkte og indirekte virkemiddel. I mange år etter krigen vart det her i landet nytta direkte virkemiddel, både mengdereguleringar og prisregulering, i mye større grad enn i dei fleste andre vestlege land. Vi hadde ei uortodoks innstilling til slike

middel. Det galdt først og fremst å nå visse mål for den økonomiske politikken, og om ein så fann det naudsynt å bruke direkte virkemiddel for å nå desse måla, vart ikkje dette sett på som noko stort problem. Ei anna sak var at det etter kvart syntte seg at desse midla ikkje var så brukbare som ein kanskje hadde trudd.

Ein annan strategi som har spela ei viktig rolle i heile etterkrigstida – og serleg i dei første åra etter krigen – var å få til høge investeringar ved hjelp av importoverskott. Like etter krigen vart det teke eit heilt medvete val som gjekk ut på at for å få til ei snøggare atterreising av landet, skulle ein freiste å finansiere store importoverskott for på det viset å få til høgare investeringar enn det som ville vere mogleg ved hjelp av eiga sparing. Jamvel etter at atterreisinga var fullført, heldt ein i viss monn fast på denne strategien.

Kombinasjonen av eit lågt rentenivå og eit høgt skattennivå har òg vore ein viktig strategi i etterkrigstida som vart tilrådd av mange økonomiske ekspertar, mellom anna fordi dei meinte at ein slik kombinasjon ville gjere det mogleg å få til sterkare utjamning av levekåra utan at etterspurnaden vart for stor.

Strategien med store budsjettoverskott må dessutan nemnast. Dette var ei viktig side ved den økonomiske politikken i allfall fram til siste halvparten av 1960-åra. Tanken bak denne strategien var at ein ved ein ønska storleik på samla sparing kan ha jamnare inntektsfordeling og lågare rentenivå di strammare budsjettetpolitikken er og di større den offentlege sparinga då blir. Dette kunne snautt andre enn økonomiske ekspertar ha tenkt ut.

Opplegget av økonomisk-politiske strategiar av det slaget som eg har nemnt dørme på, inneber såleis ei blanding av politikk og fagleg analyse. Fagfolk i statsadministrasjonen kan vanskeleg unngå ei slik blanding.

Styring av den totale etterspurnaden

Styringa av den totale etterspurnaden etter varer og tenester har som alt nemnt vore ei viktig side av nasjonalbudsjettet og i mindre monn av langtidsprogrammet. Før krigen spela kravet om budsjettbalanse ei viktig rolle, og fram til 1931 hadde vi dessutan gullstandard. Dette la band på finans- og kredittpolitikken, og i periodar ført dette til for liten etterspurnad og dermed lågare sysselsetting og mindre vekst enn vi kunne ha hatt. Desse banda har det ikkje vorte lagt vekt på i planlegginga etter krigen. Kravet om budsjettbalanse vart sett på som ein fordøm, og ein var heller ikkje viljig til å la økonomien blir styrt av ein gullstandard. Men brotet av desse banda gjorde det vanskeleg å unngå for høg etterspurnad. Investerings- og konsumetterspurnaden har i storparten av etterkrigstida vorte større enn ønska. Dei første åra etter krigen hadde vi store etterspørselsoverskott som vart holdne i taumar ved direkte reguleringar. Dei direkte reguleringane og statsbudsjettet vart nytta til å unngå for sterk prisoppgang og for store påkjeningar på utanriksøkonomien. Bruken av kredittpolitikk til dette formålet vart ikkje funne naudsynt.

Etter kvart syntte det seg at bruken av direkte virkemiddel, serleg mengdereguleringane, ført med seg store ulemper serleg for utnytting av ressursane. Dessutan fekk vi krav frå internasjonale organisasjonar, serleg OEEC (seinare OECD) om å minske bruken av slike virkemiddel. Frå 1950 av vart det difor lagt stor vinn på å

ha mindre etterspørselfoverskott enn tidlegare, slik at vi i stor grad kunne kvitte oss med dei direkte reguleringane. Men jamvel etter at vi fekk nokså god balanse mellom tilbod og etterspurnad for varer og tenester til konsumformål, hadde vi i lange tidsrom større etterspurnad enn naudsynt for å få til den veksten i sysselsettinga som var ønska. Kva har så årsakene til dette vore? Noko fullgodt svar på dette spørsmålet kan eg ikkje gje, men nokre moment kan eg nemne.

Vi har i heile etterkrigstida hatt eit sterkt press frå lønstakarar og næringsliv for å få auka konsum og større investeringar. Presset har serleg gått gjennom dei politiske partia til Regjering og Storting, og det har ikkje minst retta seg mot finansministeren. Evna til å stå imot presset ved å syte for stort nok overskott på statsbudsjettet og ein ikkje altför ekspansiv kredittpolitikk har skifta gjennom valperioden. Like etter eit val har evna i mange tilfelle vore stor nok, men di nærmere neste val ein har kome, di mindre har evna vorte. Difor har vi fått det som blir kalla «valsyklar». Slike syklar gjorde seg tydeleg gjeldande for tildeling av byggeløyver gjennom store delar av etterkrigstida. Dette har eg synt i boka «Planning in Norway» (North Holland Publishing Company, Amsterdam 1959). Studerar ein budsjettutviklinga etter krigen, trur eg nok at ein vil finne tilsvarende valsyklar. Dette er sjølvagt eit problem for planlegginga. Slike syklar kan ikkje seiast å vera rasjonelle når ein vurderar dei frå økonomisk synsstad.

Eit anna omstende som har verka med til å skape etterspurnadsoverskott, er at kravet om å halde arbeidsløysa låg heilt til det siste har vorte stendig strammare. I 1950-åra vart 40 000 arbeidslause om vinteren sett på som ei grense for kva som kunne godtakast uten å gje avkall på full sysselsetting som allment mål. I 1960-åra kom vi ned på 30 000 som akseptabel grense, og i 1970-åra vart 20 000 det som stort sett var det meste ein kunne godta. Denne tilstramminga av kravet om låg arbeidsløyseskjedde samstundes med at sysselsettinga totalt sett vart stendig større. I høve til arbeidsstyrken har såleis tilstramminga vore endå sterkare enn det desse tala gjev uttrykk for. Etter at arbeidsløysa tok til å stige i 1981 let det til at grensa for akseptabel arbeidsløyseskjede også har flytta seg ein reaksjon.

Gjennom etterkrigstida har dessutan kravet til prisstabilitet vorte slappa av på. Vi hadde konstant prisnivå som mål i dei første etterkrigsåra. Gjennom 1950-åra vart ei viss prisstiging stendig meir allment godteke og i 1960-åra kom øvstegrensa for tolererbar prisstiging opp i 3-4 prosent. Seinare vart mange viljuge til å godta endå høgare øvstegrense, men i slutten av 1970-åra meldte det seg ein reaksjon.

Eit nytt omstende som kom til i 1970-åra er oljeutvinninga. Etter at denne verksemda börja, har nye krav om auka offentlege ytingar og nedsetting av skattar kome frå den eine gruppa etter den andre. Kvar gruppe har sett på oljeinntektene som noko som nett dei må kunne dra føremon av. Kravet om større statsutgifter og mindre skatteinntekter har såleis vorte forsterka av vonene om store oljeinntekter.

Det er klårt at evna til å stå imot krav som fører til ein for ekspansiv politikk er vesentleg vanskelegare å stå imot for ei mindretalsregjering enn for ei fleirtalsregjering. I etterkrigstida hadde vi fleirtalsregjeringar fram til 1961. Vi opplevde då fleire drastiske men naudsynte omleggingar av den økonomiske politikken, serleg i

1950-51 og i 1955. Eg kan vanskeleg tru at det ville ha vore mogleg å gjennomføre like sterke omleggingar dersom vi hadde hatt mindretalsregjeringar. Vi har hatt viktige omleggingar av den økonomiske politikken etter 1961 òg, men det har gjerne teke lang tid før dei har vorte sett i verk, og det trur eg har hatt samanheng med at vi ikkje har hatt fleirtalsregjering av eitt parti. Ei mindretalsregjering, eller ei fleirtalsregjering av fleire parti, har ein tendens til å vere redd for sterke tiltak og vil heller ta små steg i gongen. Diverre kan det lett gje dårlegare resultat enn om eit stort nok steg blir teke på eit tidleg tidspunkt.

I politiske krinsar gjer det seg elles gjeldande ein tendens til først og fremst å føre ein politikk som gagnar partiet, istadenfor ein politikk som ville vere betre for landet men ikkje til gagn for partiet. Mange politikarar vil utan å blunke gå inn for det første alternativet dersom dei er nøydde til å velje. Dette er sålsagt eit alvorleg problem for den økonomiske planlegginga.

Vanskår for finansministeren

Desse vanskane er mange, og eg skal nemne berre nokre få av dei.

For det første er det ikkje lett å overtyde lekfolk, til dømes i regjering og i stortingsgruppe, for ikkje å nemne opposisjonen, om at vi har problem i økonomien, serleg slike som det er vanskeleg å sjå. Det er nemleg ikkje lett for ein lekemann å skjöne at vi har for stort etterspørselfoverskott, og ein finansminister har vanskeleg for å vinne fram når han hevdar det. Dei same problema har han i ei stode med dårleg konkurranseskyss utlandet. Endå vanskelegare er det å overtyde andre om at vi vil få problem i framtida dersom det ikkje blir gjennomført tiltak i dag, til dømes at vi vil få problem i utanriksøkonomien eller at vi vil få for sterk prisoppgang dersom vi ikkje gjer det eine elle det andre med dei virkemidla vi rår over. Serleg er samanhengen mellom etterspørselfoverskott og prisoppgang vanskeleg å få folk flest til å skjöne. Heller ikkje dei modellane vi har er gode nok i så måte. Den pris- og inntektsmodellen som blir nytta mellom anna ved opplegget av inntektspolitikken, tek såleis ikkje omsyn til verknadene av etterspørselfoverskott. Det er ein kostnadsorientert modell. Eg har sterkt misitanke om at den kostnadsorienterte pris- og lønsmodellen har verka med til at etterspørselfoverskottene av den økonomiske politikken har vorte undervurderte. Ein har såleis kjøpt seg ei løysing av lønsoppgjera ved å auke underskottet på statsbudsjettet sterkt, og på det viset har etterspørselfoverskottene på prisane og utanriksøkonomien gjort kjøpepresset sterkare. Nissen har flytta med på lasset.

Nei, det er ikkje alltid lett for ein finansminister å overtyde mange nok om at noko må gjerast. Å vere finansminister er som å sitte ved rattet i ein bil utan å kunne svinge i rett lei før bilen går i grøfta. For at ei omlegging av politikken skal vere mogleg, ser det ofte ut til at problema for det første må ha meldt seg (ein må alt vere i grøfta), og for det andre må vere stor nok og klåre nok til at folk flest kan sjå dei. I så fall kan det la seg gjere å få både regjering, stortingsgruppe, stortingsfleirtalet og folk flest til å vere med på jamvel drastiske tiltak.

Makro-økonomisk teori i MSG-typen modeller

MSG-typen modeller har oppnådd stor popularitet og er blitt anvendt til politikk-analyser for en rekke land. Modellene blir ofte brukt til å analysere konsekvensene av makro-økonomisk politikk eller til å analysere problemer som har makro-økonomiske implikasjoner. Valg av makro-økonomisk spesifikasjon av modellen er således

viktig, og det kan ha stor betydning for resultatene av konsekvensanalyser. Her diskuteres alternative valg av spesifikasjon av spare-investerings-mekanismen i MSG-typen modeller. Spesielt diskuteres hvordan den originale MSG-modellen som anvendes i Norge er følsom overfor valg av makro-økonomisk formulering.

AV
FØRSTEAMANUENSIS JØRN RATTØ*

1. Innledning

MSG-typen modeller hadde sitt internasjonale gjennombrudd midt på 70-tallet. Der er nå utarbeidet flere ti-talls varianter, særlig anvendt for u-land. Det er følgelig gjort erfaringer med denne typen modeller for en rekke forskjellige land og for analyse av mange ulike problemer.

MSG-typen modeller kan avgrenses til generelle likevektsmodeller hvor Walras lov gjelder. De er bygd rundt en Sraffa-Leontief-matrice og relative priser blir betemt i samspill mellom etterspørsel og tilbud i markeder. Innenfor denne vide rammen foreligger mange ulike formuleringer. Det er en fleksibel modelltype. I litteraturen benevnes de som «Johansen-modeller», «Walras-Johansen-modeller» eller «anvendte generelle likevektsmodeller».

Vi skal diskutere hvordan makro-økonomisk teori er behandlet i modellene. Med makro-økonomisk teori mener vi her teorier for hvordan spare-investerings-balansen i makro ivaretas. Vi vil ikke ta opp hvordan pengesiden kan behandles i modellene, selv om det er et aktuelt tema. (Se f.eks. Dervis, De Melo, Robinson (1982)). Spare-investerings-tilpasningen må i denne type modeller diskuteres i tilknytning til forholdet mellom mikro-økonomisk og makro-økonomisk teori. Mikro-økonomiske forutsetninger om atferd i markeder er et kjernekjernepunkt i generelle likevektsmodeller. Når modellene anvendes til å analysere sammenhenger mellom aggregerte størrelser, må nødvendigvis modellene ha makro-økonomiske implikasjoner. Det er disse vi her vil avdekke.

Diskusjonen om makro-økonomisk teori i Johansen-modeller startet med en evaluering av resultatene fra de to mest omfattende modell-analyser som er gjort, Adelman og Robinson (1977) for Sør-Korea og Taylor et. al. (1980) for Brasil. Begge studier behandler sammenhengen mellom økonomisk politikk, inntektsfordeling og vekst. En hovedkonklusjon var at tradisjonelle økonomisk-politiske virkemidler i liten grad påvirket inntekts-

fordelingen. Taylor og Lysy (1978) undersøkte hvilke mekanismer i modellen som genererte disse resultater for Brasil. De mente at spesifiseringen av spare-investerings-mekanismen var særlig utslagsgivende for resultatene. Grunnlaget for konklusjonen var en test av ulike makro-økonomiske determineringer av Brasil-modellen, rapportert i Cardoso og Taylor (1979).

Det er senere kommet en rekke bidrag til forståelsen av de implisitte makro-økonomiske forutsetninger i modellene. Forskningsavdelingen i Verdensbanken arrangerede en konferanse i 1978 om «Hvor langt kommer vi med det ny-klassiske paradigme?», som behandlet dette. Bidrag til konferansen ble gitt av Bruno (1979), Bell (1979) og Lluch (1979). Det er gjort flere modell-studier som gjør alternative forutsetninger om makro-determineringen, feks. Ahluwalia og Lysy (1979) i en analyse av Malaysia. En rekke nyere oversiktsartikler om MSG-modeller diskuterer makro-implikasjonene, som Bell og Srinivasan (1983), Ginsburgh og Robinson (1983), de Melo og Tybout (1981), Powell (1980) og Robinson og Tyson (1981). En teoretisk diskusjon om determineringsproblemet er gitt i Sen (1963), Taylor og Lysy (1978) og Rattsø (1982).

2. Motsetninger i debatten

Det er ulike oppfatninger om hvordan makro-økonomiske forhold skal behandles i MSG-typen modeller. Grovt sett kan vi skille mellom to grupperinger. På den ene side legges det vekt på å få en mest mulig «nøytral» determinering av modellen, slik at den makro-økonomiske spesifikasjonen ikke forstyrre de generelle likevekts-egenskapene ved modellen. Det andre synspunkt innebærer at utgangspunktet bør være spesifikasjonen av det makro-teoretiske grunnlag og at modellen for øvrig bør tilpasses dette.

Ønsket om en «nøytral» determinering av modellen er klarest hevdet av Dervis, de Melo, Robinson (1982) og Robinson og Tyson (1981). Resonnementet baseres på at den mikro-økonomiske teorien er mest velfundert og velutviklet. Generelle likevektsmodeller bygger på klare mikro-økonomiske forutsetninger, og egenskapene ved disse modellene er kjent fra teorien. På den andre siden er den makro-økonomiske teori i stor grad uavklart. Det er ingen bred enighet om hvordan makro-økonomiske mekanismer bør spesifiseres, og den empiriske evaluering av dem er mangelfull. Det er derfor ønskelig å isolere de mikro-økonomiske tilpasningsmekanismer

* Artikkelen bygger på en innledning ved et seminar i forskningsavdelingen i Statistisk Sentralbyrå 9. september 1983. Jeg er takknemlig for kommentarer på seminaret og fra en anonym konsulent for Sosialøkonomien.

mest mulig. En størst mulig separabilitet mellom mikro-elementer og makro-elementer i modellene bør etterstrebdes. Problemet med å etablere konsistens mellom mikro-teori og makro-teori er behandlet i en omfattende litteratur om mikro-grunnlaget for makro-teori.

Det er imidlertid ikke klart hvordan ønsket om «nøytral» determinering av modellen skal operasjonaliseres. En mulig presisering er at spare-investerings-tilpasningen skal være mest mulig «nøytral» med hensyn til effekten på inntektsfordelingen. Den opprinnelige MSG-versjonen synes å ligge nær en slik løsning.

Etter mitt skjønn er spørsmålet om «nøytralitet» med hensyn på makro-økonomisk teori et lite fruktbart begrep. Modellene er ofte anvendt til å analysere strukturelle konsekvenser av stabiliseringspolitikk. I formuleringen av stabiliseringspolitikken må det gjøres valg av mekanismer for hvordan denne politikken skal påvirke økonomien. Modellene anvendes også til analyse av problemer som har makro-økonomiske implikasjoner, som f.eks. bruk av oljepenger, handelspolitikk/skjerming. I behandlingen av slike problemstillinger vil det uansett bli gjort implisitte forutsetninger om makro-tilpasningen.

Det er mulig å behandle sparing-investerings-tilpasningen som et mikro-økonomisk problem. Det er situasjonen i en Arrow-Debreu-økonomi med kontingenst-markeider. Spare-investerings-balansen sikres her ved en simultan klarering av alle markeder. De anvendte generelle likevektsmodeller er ikke formulert slik, av åpenbare grunner. Man må da velge av den eksisterende meny av mulige tilpasningsmekanismer. Vanligvis innebærer disse mekanismer variabel kapasitetsutnyttelse, skift i inntektsfordelingen, endogen investeringstilpasning, endogen utenlandsk sparing eller endogen offentlig sparing eller en kombinasjon av disse.

Vi skal vise hvordan valg av spare-investerings-mekanismen bestemmer hvordan modellen fungerer og dermed hvilke resultater som produseres.

3. Aggregert versjon av en generell likevektsmodell

For å studere betydningen av modell-determineringen kunne vi velge å studere en representativ anvendt generell likevektsmodell. Vi skal imidlertid konsentrere oss om en aggregert modell-versjon som viser hoved-mekanismene, for å illustrere poengene enkelt.

Modellen er vist i tabell 1. Forutsetningene i modellen er alment brukt. Vi antar full utnyttelse av de gitte tilganger av arbeidskraft (L) og realkapital (K), (1) og (2). Produksjonsfaktorene anvendes til å produsere en homogen vare (X). Produksjonsteknologien er representert ved en pari-passu produktfunksjon med de vanlige nyklassiske egenskaper, (3). Anvendelse av arbeidskraft fastlegges ved marginal-tilpasning som vist ved (4), med grenseproduktiviteten av arbeidskraft (F_L) lik reallønn (W/P). Den samlede inntekt fordeles på de to produksjonsfaktorer arbeidskraft ($W \cdot L$) og kapital ($R \cdot K$), (5), og den samlede produksjon fordeles til konsum (C) eller investering (I), (6). Konsumetterspørselen fastlegges ved en enkel konsum-funksjon hvor eierne av de to produksjonsfaktorer har ulik konsumtilbøyelighet (c_L og c_K), (7). Investerings-eterspørselen er autonomt gitt.

Tabell 1. Aggregert versjon av en anvendt generell likevektsmodell.¹⁾

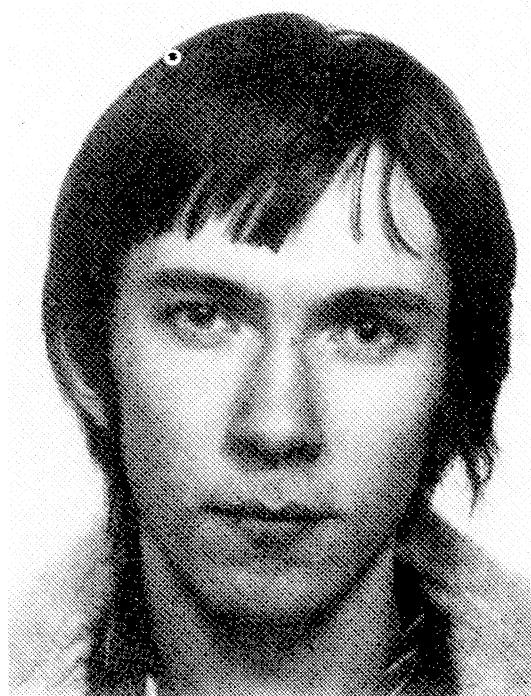
L	$=$	\bar{L}	(1)
K	$=$	\bar{K}	(2)
X	$=$	$F(L, K)$	(3)
F_L	$=$	W/P	(4)
PX	$=$	$W \cdot L + R \cdot K$	(5)
X	$=$	$C + I$	(6)
C	$=$	$c_L(W/P) \cdot L + c_K(R/P) \cdot K$	(7)
I	$=$	\bar{I}	(8)

¹⁾ Symbolene er definert (side 24).

Modellen har 8 uavhengige relasjoner og 7 variable som det er naturlig å behandle som endogene: L , K , X , C , I , (W/P), (R/P). Vi har kommet i prinsipielt det samme determineringsproblem som er behandlet av Sen (1963). Forutsetninger om full sysselsetting, gitte investeringer og reallønn bestemt ved marginal-produktiviteten av arbeidskraften er ikke forenlig i samme modell. De enkelte forutsetninger som er gjort i modellen er velkjente og ofte brukt. Vi kan imidlertid ikke summere opp disse enkelt-elementer til en konsistent modell.

Overdeterminerhets-problemet kan forstås slik at vi har formulert både tilbudsbestemt og etterspørselsbestemt produksjon i samme modell. Relasjonene (1)–(5) gir tilbudsbestemt produksjon og bestemmer inntektsfordelingen. Relasjonene (6)–(8) gir etterspørselsbestemt produksjon gitt inntektsfordelingen. Valg av tilpasningsmekanisme handler om hvordan tilbudssiden og etterspørselssiden skal bringes til konsistens.

Ulike makro-økonomiske teorier kan forstås som ulike måter å løse dette determineringsproblemet. Det viser samtidig ulike måter å spesifisere makro-tilpasningen i MSG-typen modeller. Vi skal knytte de alternative teorier til benevnelsene som er kjent i litteraturen. Dette gjøres av pedagogiske årsaker, og vi har ikke pretensjoner om å diskutere teori-kontroverser.

Jørn Rattsø tok sosialøkonomisk embeteksamen 1978. Han er nå førsteamanuensis for ved Institutt for Økonomi, Universitetet i Trondheim og Trondheim Økonomiske Høgskole, interessert i makro-økonomiske planleggingsmodeller og økonomisk politikk.

Løsning 1: Nyklassisk determinering

Det er vanlig i nyklassiske modell-spesifikasjoner å anta at investeringene tilpasses sparingen. I modellen ivaretas det ved å eliminere relasjon (8). Med full sysselsetting vil produksjon og inntekt bestemmes fra tilbudssiden. X, L og K bestemmes av (1)–(3). De relative faktorpriser følger av produksjonstilpasningen, (W/P) av (4) og (R/P) av (5). Konsumet bestemmes av konsumfunksjonen (7) når inntektsfordelingen er gitt, og investeringene tilpasses residualt i (6).

Løsning 2: Cambridge determinering

Tradisjonen fra Cambridge/England representert ved Kaldor (1955–56), aksepterer ikke marginaltilpasningsbestemmelsen av reallønna. En konsistent modell oppnås ved å eliminere (4). Produksjon og inntekt bestemmes fortsatt fra tilbudssiden ved full utnyttelse av tilgjengelige ressurser. Gitt investerings-eterspørselen ved (8), må nå konsumet tilpasse seg i relasjon (6). Det betyr at inntektsfordelingen må tilpasse seg slik at konsum (og sparing) tilfredsstiller makro-likevekt. Spørsmål om inntektsfordelingen står sentralt i Cambridge.

Løsning 3: Johansen determinering

I den opprinnelige MSG-modellen er sammenhengen mellom samlet inntekt og samlet konsum brutt. Det betyr i denne sammenheng at konsumfunksjonen (7) er eliminert. Produksjon og inntekt bestemmes fortsatt på produksjonssiden ved (1)–(3), og de relative priser bestemmes som i den nyklassiske formulering av (4) og (5). Gitt investeringene må nå konsumet tilpasse seg residualt ved (6). Bak modellen antas at den offentlige sparing tilpasser seg. Den opprinnelige MSG forutsetter en vellykket økonomisk politikk som genererer tilstrekkelig etterspørsel til å sikre full utnyttelse av ressursene.

Løsning 4: Keynesiansk ledighet

Arbeidsledighet knyttet til for lav etterspørsel følger om vi eliminerer forutsetningen om full sysselsetting, (1), og erstatter den med $L < \bar{L}$. I denne modellen har vi spesifisert inntektsfordelingseffekter i konsumfunksjonen. Vi får da ikke den elegante separering mellom produksjonssiden og anvendelsessiden som i modellene foran. Variasjonen i produksjon og sysselsetting sikrer spare-investerings-balansen i makro. Multiplikator-effekter av lærebok-typen gjelder.

De fire løsningene ovenfor gir prinsipielt forskjellige mekanismer for spare-investerings-tilpasningen. De endogene tilpasningsvariable er henholdsvis investeringer, inntektsfordelingen, offentlig sparing og kapasitetsutnyttelsen. I tillegg kan andre makro-økonomiske situasjoner representeres i modellen.

Alternativ 5: Klassisk ledighet

Klassisk ledighet er knyttet til for høy reallønn. Innen den klassiske tradisjonen antas også at investeringene tilpasser seg sparingen. Dette kan representeres ved å formulere om (1) til en ulikhet ($L < \bar{L}$), eliminere relasjon (8) $I = \bar{I}$, og anta gitt reallønn (W/P). Etterspørselen etter arbeidskraft bestemmes nå av (4), og produksjonen be-

stemmes av produktfunksjonen (3) når full utnyttelse av K er forutsatt. Kapitalavkastningen fastlegges av (5) og konsumetterspørselen følger av (7). Investeringene bestemmes som en residual i makro-likevekten (6). En nyklassisk formulering med arbeidsledighet p.g.a. for høy reallønn. I prinsippet tilsvarer dette en nyklassisk løsning av determineringsproblemet.

Alternativ 6: Leontief ledighet

Denne modellen kan også betraktes som en aggregert beskrivelse av en Leontief-økonomi. Vi tar det med siden enkelte anvendte generelle likevekts-modeller er analysert med en slik spesifikasjon. Vi forutsetter nå ledige ressurser både av L og K, og at (1) og (2) erstattes av ulikheter, $L < \bar{L}$ og $K < \bar{K}$. Faktorprisene (W/P) og (R/P) er eksogen fastlagt. Forutsetningen om marginaltilpasning av arbeidskraft, relasjon (4), elimineres. Modellen fungerer som en lukket Leontief-modell hvor konsumfunksjonen er motor. I prinsippet tilvarer dette en Keynesiansk løsning på determineringsproblemet.

Vi har herved vist hvordan en aggregert versjon av en generell likevektsmodell kan gi 6 alternative determineringer. Alle disse alternativer er anvendt i de modeller som foreligger i litteraturen. Ahluwalia og Lysy (1979) sammenligner resultatene med en Keynesiansk, nyklassisk og Leontief type determinering for Malaysia. Cardoso og Taylor (1979) anvender både Cambridge og nyklassisk determinering for å simulere vekst og inntektsfordeling i en modell for Brasil. Klassisk ledighet i anvendte generelle likevektsmodeller er diskutert av Derivis, De Melo og Robinson (1982). Johansens formulering er kjent fra den norske MSG, som vi skal studere nærmere.

Betydningen av de alternative determineringer får vi klarest fram om vi studerer hvordan de ulike versjoner reagerer på et eksogen skift. Anta et positivt skift i konsumtilbøyeligheten til eierne av produksjonsfaktoren L, c_L . Vi skal kort se på reaksjonen i de alternative modeller:

Versjon 1: I den nyklassiske modellen vil et positivt skift i konsumtilbøyeligheten gi en økning i det private konsum. Den reduserte sparing vil redusere omfanget av investeringene. Ingen endringer vil følge i produksjon eller inntektsfordeling.

Versjon 2: I Cambridge modellen vil inntektsfordelingen tilpasse seg. Reduksjonen i sparing fra arbeidsinntekter må kompenseres ved et skift i inntektsfordelingen. Hverken produksjon, investeringer eller samlet konsum vil bli berørt.

Versjon 3: I Johansen modellen vil et skift i konsumtilbøyeligheten ha ingen effekter, hverken på produksjon, anvendelse eller inntektsfordeling. Bak modellen kan vi anta at den offentlige sparing vil tilpasse seg for å sikre makro-likevekten.

Versjon 4: Et skift i konsumtilbøyeligheten ved Keynesiansk ledighet vil generere multiplikatoreffekter som gir økning i produksjon, arbeidskraftbruk og konsum. De relative faktorpriser vil generelt endres avhengig av faktorintensiteten i produksjonen.

Versjon 5: En situasjon med klassisk ledighet vil reagere på samme måte som den nyklassiske modellen. Siden reallønnen ligger fast, vil ikke produksjonssiden berøres. Investeringene vil tilpasse seg den lavere sparing.

Versjon 6: En lukket Leontief-modell vil gi multiplikatoreffekter på samme måte som i den Keynesianske situasjonen. Faktorprisene er imidlertid eksogene i denne formulering.

Et positivt skift i konsumtilbøyeligheten for arbeidsinntekt vil gi svært forskjellige resultater under de alternative spesifikasjoner av makro-tilpasningen. Ved nyklassisk full sysselsetting og klassisk ledighet vil investeringene tilpasse seg. Det får ingen konsekvenser for produksjon eller inntektsfordeling. Ved Keynesiansk ledighet og i en lukket Leontief-modell vil det gi generell ekspansjon i økonomien, men investeringene vil ikke bli påvirket. I Cambridge situasjonen vil inntektsfordelingen bli endret, men produksjon og investeringer er upåvirket. Med en determinering som den opprinnelige MSG-modellen, vil hverken produksjon, anvendelser eller inntektsfordeling bli påvirket.

I de anvendte generelle likevektsmodeller som er utarbeidet er alle disse varianter representert. Valget av tilpasningsmekanisme påvirker definitivt de resultater som følger av slike modell-analyser. Det er et problem at det er vanskelig å undersøke den empiriske relevansen av den enkelte makro-formulering. De egenskaper ved modellene som er vist ovenfor bør gi en advarsel til modell-brukere om nødvendigheten av å begrunne valget av makro-tilpasning. Det er videre ønskelig å undersøke hvor følsomme resultatene fra den enkelte modell er overfor spesifikasjon av spare-investerings-mekanismen.

4. Aggregert versjon av den opprinnelige MSG

Den opprinnelige MSG-modellen bygger på en spesiell løsning av makro-tilpasningen. Vi skal se nærmere på hvordan spare-investerings-balanseringen kanaliserer reperkusjonene i MSG slik den er presentert i Johansen (1974). En aggregert versjon av MSG er presentert i tabell 2.

Vi vil her konsentrere oss om avvikene fra den første modellen. For det første behandler MSG en åpen økonomi. Utenriksøkonomien er representert ved importerte innsatsvarer ($b \cdot X$), importerte konsumvarer (C_o) og eksport av innenlands produserte varer (E). Importerte innsatsvarer utgjør en fast del av den innenlandske produksjonen. Importerte konsumvarer bestemmes av en konsumfunksjon avhengig av relative priser og private konsumutgifter (Y^*). Prisen på importvarene er gitt på verdensmarkedet (P_o), og vi antar fast valutakurs lik 1. Eksport-volum er gitt eksogen, og eksportprisen bestemmes innenlands (P_x). For det andre har vi spesifisert

den offentlige sektor. Skatteinntektene følger av en skattesats (t) lagt på totalinntekten. Offentlig anvendelse av varer og tjenester (G) er gitt eksogen.

Utvidelsen av modellen berører både prissystem, inntektsbestemmelse og konsumtilpasning. I MSG er det innebygd en «dobel prisnormalisering» idet både verdensmarkedsprisen på importvarer og lønna er fastlagt eksogen. Den relative produktprisen blir bestemt endogen. Totalinntekten omfatter faktorutleget fratrukket verdien av importerte innsatsvarer. Vi har forutsatt en uniform sparerate. Konsumsystemet tillater de vanlige pris og inntekts-effekter.

Med de forutsetninger som er definert ovenfor, er det rimelig å forutsette at G, E, P_o og W er eksogene. Det gjenstår da bare 11 variable som det er naturlig å betrakte som endogene: L, K, X, I, C_o , C_1 , D, F, P_x , r, Y^* . Vi har antatt at parametrene t, s og b er gitte størrelser. Modellen har 12 uavhengige ligninger, og vi har principielt samme overdetermineringsproblem som diskutert foran. Alternative makro-økonomiske teorier kan beskrives som ulike løsninger på dette determineringsproblem.

Leif Johansens opprinnelige MSG-modell kan representeres ved å anta at skattesatsen t er endogen. Dette bryter sammenhengen mellom privat-disponibel inntekt og produksjonsresultatet. Produksjonen bestemmes på tilbudssiden i økonomien med full utnyttelse av de tilgjengelige ressurser L og K. Skattesatsen (t) vil tilpasses slik at den private-disponible inntekt blir stor nok til å skape den konsumetterspørsel (C_1) som er nødvendig for å uttømme produksjonen. Det følger av denne formulering at den offentlige sparing og det private konsum vil ta mye av tilpasningen etter eksogene skift i den originale MSG.

Modellen kan lett omdannes til en nyklassisk versjon ved å eliminere forutsetningen om gitte investeringer, relasjon (18). Investeringene vil følge den tilgjengelige sparing. Den privat-disponible inntekt vil bestemmes av produksjonssiden og skattesystemet. Prisene determineres i faktormarkedstilpasningen. Konsumet av innenlandske varer vil følge av konsumfunksjonen (17). Investeringene blir en residual i betingelsen om makro-likevekt, relasjon (15). Ved denne formulering vil selvfølgelig investeringene ta hoveddelen av tilpasningen etter eksogene sjokk.

Hvis vi forutsetter endogen tilpasning av det nominelle lønnsnivå vil modellen være determinert med verdensmarkedsprisen som numeraire. Også i denne situasjonen vil produksjonen bli bestemt på tilbudssiden. Nå vil imidlertid den relative produktpris klarere det innenlandske produktmarked gjennom sin effekt på konsumetterspørselen.

De tre formuleringer som er vist ovenfor innebærer en separabilitet mellom produksjonsbestemmelsen og anvendelsessiden i økonomien. Dette vil ikke gjelde i en Keynesiansk spesifikasjon. Modellen vil gi vanlige multiplikator-effekter hvis vi erstatter relasjon (1) med ulikheten $L < \bar{L}$. Med multiplikator-virkningene vil også følge pris-effekter. Den Keynesianske situasjonen gir mer komplisert interaksjon i modellen. Eksogene skift vil særlig slå ut i endringer i produksjonen.

Et eksogen skift, f.eks. i eksporten, vil i Johansens formulering først og fremst påvirke konsumet, i den nyklassiske varianten vil det særlig berøre investeringene, og i en Keynesiansk situasjon følger de største endringer i produksjon og handel. Ved endogent nomi-

Tabell 2. Aggregert versjon av MSG²⁾

$L = \bar{L}$	(9)
$K = \bar{K}$	(10)
$X = F(L, K)$	(11)
$(P_x - b \cdot P_o)F_L = W$	(12)
$(P_x - b \cdot P_o)F_K = r$	(13)
$Y^* = (W \cdot L + r \cdot P_x \cdot K - P_o \cdot b \cdot X) \cdot (1-t) \cdot (1-s)$	(14)
$X = C_1 + I + G + E$	(15)
$C_o = C_o(P_o, P_x, Y^*)$	(16)
$C_1 = C_1(P_o, P_x, Y^*)$	(17)
$I = \bar{I}$	(18)
$F = t(W \cdot N + r \cdot P_x \cdot K - P_o \cdot b \cdot X) - P_x \cdot G$	(19)
$D = P_x \cdot E - P_o \cdot C_o - P_o \cdot b \cdot X$	(20)

²⁾ Symbolene er definert (side 24).

nelt lønnsnivå vil konsumet tilpasse seg gjennom en pris-effekt. Det er et emirisk spørsmål hvor vi kan vente de største tilpasninger ved et eksport-skift. Det bør gjøres eksplisitte overveielser omkring dette når anvendte generelle likevektsmodeller brukes til økonomisk analyse.

Den opprinnelige MSG-formulering er særegen ved at den endogene offentlige sparing begrenser reperkusjonene i modellen sterkt. Endringer i økonomisk politikk eller eksogene skift vil gi begrensede effekter i modelløkonomien. På denne måten er den opprinnelige MSG svært nært en «nøytral» løsning av spare-investerings-tilpasningen. Stivheten ved modellen har sine fordeler i bruken av modellen til planleggingsformål. Men det gjør den mindre egnet til å analysere konsekvensene av økonomisk politikk og endringer i eksterne økonomiske forhold.

5. Relevans for den norske debatten

Diskusjonen om makro-innhold i anvendte generelle likevektsmodeller gir økt forståelse for resultatene av modell-studier. Resultatene kan forstås ut ifra den makroøkonomiske teori som implisitt er valgt. Etter mitt skjønn gir dette argument for en mer eksplisitt økonomisk-teoretisk fundering av modellformuleringen. Det kan ha konsekvenser for norsk modellutvikling.

De aktuelle MSG-versjoner i Norge holder fast ved den opprinnelige determinering av modellen (eller varianter av den) som sterkt begrenser reperkusjonene i modellen. I tillegg inneholder modellen en rekke spesifikasjoner som er ad hoc-pregte, f.eks. behandlingen av utenriksøkonomien. Det betyr at de makroøkonomiske reaksjoner i modellen ikke kan sammenholdes med kjente teoriresultater. Det kan være grunn til å vurdere alternative formuleringer av modellen.

Leif Johansen (1982) berørte momenter som er relevante for denne debatten i et av sine siste bidrag. Han påviste et dilemma i bruken av økonomisk teori i modeller. På den ene siden pekte han på at økonomisk teori ofte spiller en mindre rolle i modellene enn vi ønsker, og at vi ofte føler at modellanalysen avhenger så sterkt av eksogene elementer at de dikterer resultatene mer enn endogene mekanismer. Men han ga samtidig en advarsel mot en åpning for mer omfattende endogene tilpasningsmekanismer. Han hevdet at man med utgangspunkt i en modell med et vel utprøvet sett av relasjoner lett kan svekke modellen ved tilleggsrelasjoner. Mindre utprøvete tilleggsrelasjoner kan ha svakheter som vil påvirke resultatet av hele analysen.

Jeg tror at svaret på dette dilemma ligger i å skille mellom modellbruk til prosjeksjoner og modellbruk til konsekvensanalyser. Dagens hovedbruk av MSG er prosjeksjoner, utført under ledelse av Finansdepartementet. Ved en slik bruk er egenskaper ved modellen som konsistens og oversiktligkeit viktige. Dagens MSG-versjoner tilfredsstiller disse to krav på en rimelig måte, og er vel innarbeidet.

Ved bruk av modellen til konsekvensanalyser er det særlig viktig hvordan reaksjonene i modellen kanaliseres. Makroøkonomisk teori gir da retningslinjer for å undersøke hvordan tilpasningen i økonomien foregår, og det kan gi innsikt å studere alternative teori-formuleringer. Det må særlig være interessant i en tid med liten konsensus om sentrale økonomiske tilpasningsmekanismer.

Symboler.

X	- produksjonsvolum
L	- sysselsetting
K	- anvendt realkapital
I	- investering
C	- privat konsum
C_0	- konsum av ikke-konkurrerende importvarer
C_1	- konsum av hjemmeproduserte varer
G	- offentlig konsum og investering
E	- eksport
D	- eksport-overskudd
F	- offentlig sparing
P	- produktpris
P_x	- pris på hjemmevarer
P_o	- pris på importvarer
W	- lønn
R	- kapitalavkastning
r	- rente
Y^x	- private konsum-utgifter
\bar{I}	- eksogent gitte investeringer
\bar{L}	- arbeidsstyrke
\bar{K}	- beholdning av realkapital
b	- importkoeffisient
c_L	- marginal konsumtilbøyelighet for arbeidsinntekt
c_K	- marginal konsumtilbøyelighet for kapitalinntekt
s	- sparerate
t	- skattesats

REFERANSER:

- Irma Adelman og Sherman Robinson (1977). Income Distribution Policies in Developing Countries: A Case Study of Korea. Stanford: Stanford University Press.
- Montek S. Ahluwalia og Frank Lysy (1979). Welfare Effects of Demand Management Policies: Impact Multipliers Under Alternative Model Structures. *Journal of Policy Modeling*, 317–343.
- Clive Bell (1979). The Behaviour of a Dual Economy Under Different Closing Rules. *Journal of Development Economics*, 47–72.
- Clive Bell og T. N. Srinivasan (1983). On the Uses and Abuses of Economy-Wide Models in Development Policy Analysis. I Syrquin et al.: *Economic Structure and Performance*, Washington: Academic Press.
- Michael Bruno (1979). Income Distribution and the Neoclassical Paradigm. *Journal of Development Economics*, 3–10.
- Eliana Cardoso og Lance Taylor (1979). Identity-Based Planning of Prices and Quantities: Cambridge and Neoclassical Models for Brazil. *Journal of Policy Modeling*, 83–111.
- Kemal Dervis, Jaime de Melo og Sherman Robinson (1982). General Equilibrium Models for Development Policy. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vitor Ginsburgh og Sherman Robinson (1983). Equilibrium and Prices in Multisector Models. I Syrquin et. al.: *Economic Structure and Performance*, Washington: Academic Press.
- Leif Johansen (1974). A Multi-Sectoral Study of Economic Growth. 2nd Enlarged Edition. Amsterdam: North-Holland Publishing Co.
- Leif Johansen (1982). Econometric Models and Economic Planning and Policy: Some Trends and Problems. I Hazewinkel og Kan (eds.): *Current Developments in the Interface: Economics, Econometrics, Mathematics*, Reidel Publ. Co.
- Nicholas Kaldor (1955–56). Alternative Theories of Distribution. *Review of Economic Studies* 23, 83–100.
- Constantino Lluch (1979). Models of Employment and Income Distribution. *Journal of Development Economics*, 31–45.
- Jaime de Melo og James Tybout (1981). Some Evidence on Alternative Closure Rules for Macro Models for Developing Countries. Mimeo. The World Bank.
- Alan Powell (1980). The Major Streams of Economy-Wide Modelling: Is Rapprochement Possible?, Working Paper No. I – 09, Impact Project Research Centre.
- Jørn Rattsø (1982). Different Macroclosures of the Original Johansen Model and Their Impact on Policy Evaluation. *Journal of Policy Modeling*, 4, 85–97.

Sherman Robinson og Laura Tyson (1981). Modeling Structural Adjustment: Micro and Macro Elements in a General Equilibrium Framework. Mimeo, The World Bank.
Amartya Sen C1963). New-Classical and New-Keynesian Theories of Distribution. Economic Record 39, 53–64.

Lance Taylor et. al. (1980). Models of Growth and Distribution for Brazil. London: Oxford University Press.
Lance Taylor og Frank Lysy (1979). Vanishing Income Redistribution. Keynesian Clues About Model Surprises in the Short Run. Journal of Development Economics 6, 11–29.

TEORI OG PRAKSIS

Fortsettelse fra side 19.

Ein annan røynsle som eg meiner å ha gjort, både som finansminister og som direktør for Statistisk Sentralbyrå, er at når det gjeld å lage gode modellar, er det meir informasjonsgrunnlaget for modellane enn teori det skortar på. Vi har stort sett hatt teori nok til å byggje ut modellane, men vanskane har vore at vi ikkje har hatt godt nok informasjonsgrunnlag til all utbygging som vi kunne ønske. På visse område skortar det nok på teori, serleg når det gjeld å klårleggje den realøkonomiske måten som kredittpolitiske tiltak verkar på. Det er vel ein

av årsakene til at vi ennå ikkje har ført inn fleire etter-spurnadsrelasjonar og spesielt ikkje investeringsrelasjonar i modellane våre. Men ei anna årsak har også vore at jamvel når det gjeld klårlegging av samanhengen mellom investeringar og dei faktorane som fastlegg investeringane, har informasjonsgrunnlaget vore for dårlig, mellom anna fordi vi ikkje før i den aller siste tida har hatt ein nasjonalrekneskap der finans- og realrekneskapen er integrert og der inntekt og formue er institusjonelt gruppet.

**FYLKESARBEIDSKONTORET I ROGALAND,
STAVANGER
SØKER**

**Arbeids
Formidlingen**

Kontorsjef til Kontoret for statistikk og utredninger

Avdelingens arbeidsområde er særlig utredninger, undersøkelser, prognosar og vurderinger vedrørende arbeidskraftspørsmål i fylket som grunnlag for arbeidsmarkedstiltak, etablerings- og lokaliseringssaker, fylkesplanen m.v.

Søkere må ha høgere utdanning som sosialøkonom, siviløkonom, samfunnsgeograf eller annen samfunnsvitenskapelig utdanning. Praksis fra utredningsarbeid er en fordel.

Vi ønsker søker av begge kjønn.

Stillingen er lønnet i lønnstrinn 25 i statens regulativ (brutto kr. 156 519,- pr. år).

Nærmere opplysninger kan fås ved henvendelse til fylkesarbeidssjef Steinung Hetland, tlf. 04-52 65 10.

Søknad, som fortrinnsvis skrives på vårt søknadsskjema, sendes
Fylkesarbeidskontoret i Rogaland, Hetlandsgrt. 5, 4000 Stavanger
innen 31. mars 1984.

NORGES BANKS FOND TIL ØKONOMISK FORSKNING

I samsvar med Fondets formål kan det i juni 1984 utdeles bidrag til forskning, især anvendt forskning, på det økonomiske område, herunder også studier i utlandet i forbindelse med spesielle forskningsoppgaver. Det kan også ytes bidrag til dekning av utgifter i forbindelse med gjesteforedrag og forelesninger innenfor det økonomiske fagområdet og for deltagelse i internasjonale forskningskonferanser. Bidrag gis ikke til rene utdanningsformål.

Petter Jakob Bjerve
Formann

Søknadsskjema kan fås ved å henvende seg til:
Norges Banks fond til økonomisk forskning
Postboks 336, Sentrum
Oslo 1
Tlf. (02) 41 21 20 linje 222
Søknadsfristen er 1. mai 1984.

Modellbruk og modellbygging i nasjonalbudsjettarbeidet*

Artikkelen byggjer på ei innleiing til ein debatt om makroøkonomisk modellbygging og søker å skapa debatt om kva retning modellarbeidet bør ta framover med tanke på den bruken som kan gjerast av modeller i nasjonalbudsjettarbeidet. I fokus for drøftinga står spørsmålet om kva konsekvensar den praktiske bruken av modellane bør få for modellutviklinga, mens teoriinnhaldet i modellane ikkje blir diskutert direkte. Forfattaren

AV
AMANUENS ASBJØRN RØDSETH

Formelle modellar spelar i dag ei sentral rolle ved utarbeidinga av nasjonalbudsjetta og dermed også ved utforminga av den økonomiske politikken i Norge. Sjølv meiner eg at formelle modellar er til stor nytte i denne samanhengen, og det skal eg ta for gitt i det følgjande. Vi står nå framfor ein periode der det vil bli satsa mykje på å vidareutvikla modellapparatet. Det bør da vera tid for å sjå nærmare på korleis modellane faktisk blir brukte i den økonomiske planlegginga, for å sjå om vi derifrå kan henta retningslinjer for arbeidet med å utvikla nye og meir tenlege modellar. Eg skal her på grunnlag av erfaringar frå Finansdepartementet prøva å dra opp nokre slike retningslinjer, men eg understrekar at det følgjande er personlege synspunkt meinte som grunnlag for debatt og ikkje eit forsøk på å gi endelige svar. Drøftinga gjeld utvikling av modellar til bruk i nasjonalbudsjettarbeidet, ikkje modellutvikling generelt.

1. Samanhengen mellom modellresultat og nasjonalbudsjett

Eit ideal for samanhengen mellom modell og plan kan kanskje framstillast slik:

- modellen representerer det objektive (det som alle kompetente personar kan vera samde om)
- inn i modellen går handlingsparametrane og verkeleg eksogene variablar (dvs. berre variablar som er upåverka av dei endogene variablane)

* Innleiing til open diskusjon i Finansdepartementet 27. oktober 1981. Utskrivinga av dei meir stikkordprega notata frå 1981 er gjort hausten 1983 før innstillinga frå Modellutvalet. Teksten følger same hovudlinjer som i 1981, mens tilvisingar til det modellarbeidet som er gjort etter den tid og til Modellutvalet er gitt i fotnoter. Eg har hatt stort utbytte av diskusjoner med og kommentarar frå Erik Bjørn, Tore Eriksen, Svein Gjedrem, Eilev S. Jansen, Knut N. Kjær og Jan F. Qvigstad og dessutan av diskusjonen etter innleiinga i 1981. Ansvaret for alle synspunkt er mitt personleg.

argumenterer for at vi bør få eit klarare skilje mellom modellar og reine reknerutiner, at det i visse samanhengar er tillateleg å gjetta på parameterverdiar, at penge- og kredittpolitikken bør inngå simultant og symmetrisk med finanspolitikken og at arbeidet med ein kvartalsmodell bør prioriterast høgt. Ein konklusjon er at meir enn ein modell bør nyttast i nasjonalbudsjettarbeidet.

- modellen med talfesta koeffisientar og dei eksogene anslaga representerer til saman summen av all visdom (dvs. all relevant informasjon kan utnyttast i modellen)

Når desse ideala er oppfylte, så skulle modellresultata kunna gå rett inn i nasjonalbudsjettet og bli til Planen. Planen er det same som modellresultatet gitt den politikken som blir planlagd.

Dette idéalet kan kanskje assosierast med Frisch, om vi må ha eit namn på det. Idéalet er neppe oppnåeleg verken i praksis eller frå eit prinsipielt metodesynspunkt og vil vel gjerne bli sett på som noko naivt. Likevel kan det vera nyttig å tenkja litt over korleis norsk nasjonalbudsjettpraksis avvik frå idéalet. Hovudmodellen i nasjonalbudsjettarbeidet er som kjent MODIS, og om MODIS og bruken av den kan vi seia:

- MODIS inneholder samanhengar som det faktisk er usemje om (f.eks. avheng konsumet av faktisk, ikkje av permanent, inntekt og substitusjon i produksjonen er utelukka)
- mange av dei eksogene variablane må vi rekna med blir påverka av dei endogene (f.eks. arbeidsproduktiviteten av produksjonsvolumet)
- store grupper av viktige handlingsparametrar er ikkje eksplisitt med i modellen (særleg dei penge- og kredittpolitiske verkemidla)
- Finansdepartementet har mykje informasjon som ikkje kan utnyttast på ein grei måte i MODIS. Det gjeld både kunnskapar om samanhengar som ikkje er med i MODIS, og data som vedrører utviklinga av variablane i modellen, men som krev omfattande bearbeiding og vurdering før dei kan brukast som kjelde for eksogene anslag.

Under det siste punktet er det særleg verd å vera merksam på følgjande: Minst like viktig som at MODIS blir brukt til å laga anslag for det kommande budsjettåret, er at MODIS blir brukt til å laga anslag for inneverande år. Utan desse anslaga for inneverande år heng heile nasjonalbudsjettet i lufta. Ved utarbeidinga av revidert nasjonalbudsjett i april/mai og av nasjonalbudsjettet i august/september har Finansdepartementet alt til disposisjon ein mengde informasjon om kva som har skjedd i

inneverande år både når det gjeld dei endogene og dei eksogene variablene i MODIS. Informasjonen kjem frå handelsstatistikk, lønnsstatistikk, prisstatistikk osv. Den er ennå ikkje systematisert etter prinsippa i nasjonalrekneskapen, men for ein stor del er det den same statistikken som dei førebels utgåvane av nasjonalrekneskapen bygger på. Det er såleis tre typar problem med å bruka denne typen informasjon i MODIS:

- den er ufullstendig og ikkje sett saman til ein avstemd nasjonalrekneskap
- den gjeld berre delar av året
- den gjeld like mykje endogene som eksogene variabler.

Det siste problemet blir forsterka av at konstruktørane ikkje har utstyrt modellen med restledd og restleddsfilosofesetnader. Formelt sett er modellen eksakt og deterministisk. I streng forstand er den altså ikkje økonometrisk, sjølv om enkelte av relasjonane er estimerte med økonometriske metodar. Når det er avvik mellom modell og realisasjon, så gir MODIS formelt ikkje noko høve til å tolka dette som resultat av ein bestemt realisasjon av stokastiske restledd. Det sterkeste uttrykket for mangelen på restleddsfilosofi bak modellen er at MODIS alltid blir tvinga til å gå eksakt gjennom eit basisår. I praksis tyder det at ein stor del av koeffisientane i modellen blir fastlagde ut frå berre ein observasjon.

Avstanden frå idealet når det gjeld at dei eksogene variablene i modellen verkeleg er eksogene, og problemet med at mykje relevant informasjon er vanskeleg å innpassa i modellen, har tvinga fram ei praktisk løysing som ligg langt frå det idealbildet eg skisserte. Bruk av MODIS i nasjonalbudsjettprosessen. Etter ei modellkjøring går ein gjennom resultata for dei endogene variablene og i lys av desse og dei data

ein har, reviderer ein så både eksogene anslag og parametrar i modellen.¹ I denne prosessen er det lett å mista oversynet over kva som er resultat av modellen og av vurderingar utanfor modellen. Det er uråd å sikra seg mot at ikkje anslaga for parameterverdiar og eksogene variabler blir farga ikkje berre av relevant informasjon, men også av det ein ønsker skal skje eller fryktar vil skje. Det er vanskeleg å unngå dobbeltteljing av argument. Iterasjonsprosessen omkring modellen reduserer verdien av modellen når det gjeld å medverka til system, orden, konsistens og objektivitet i planlegginga.

Vitsen er ikkje her å kritisera Finansdepartementet, for eg meiner dei har gode grunnar for den nåverande praksisen, og eg veit ikkje korleis dei kunne ha gjort noko vesentleg betre ut av det modellapparatet dei har til disposisjon. Departementet gjer sitt beste for å utnytta den informasjonen det har om den aktuelle økonomiske situasjonen og om korleis økonomien fungerer. Iterasjonsprosessen er eit forsøk på å løysa ein modell som er enda større enn MODIS og som også inneholder stokastiske restledd. At departementet underveis endrar på parametrar i modellen, som f.eks. konstantleddet i konsumfunksjonen, for å få modellen til å passa betre med observasjonane frå inneverande år, kan synast kritikkverdig, men praksisen er heilt i tråd med at Statistisk Sentralbyrå tvingar modellen til å gå gjennom basisåret. Inneverande år vil jo også med tida bli basisår, og da vil parametrane bli tilpassa slik at modellen passar eksakt også det året. Finansdepartementet og Statistisk Sentralbyrå gjer på dette punktet i prinsippet akkurat det same. Skilnaden er berre at departementet prøver å vera tidlegare ute med oppdateringa. Vanskelegare er det å vita kva som bør gjerast med parameterverdiane for neste år og åra deretter igjen, så lenge det ikkje er gjort eksplisitte føresetnader om restleddsstrukturen og stabiliteten i koeffisientane.

2. Skiljet mellom budsjettutrine og modell

Modellar med fleire endogene variabler og modellar som kan bruka direkte meir av den informasjonen som departementet får, vil løysa nokre av problema, men sannsynlegvis berre ved å skapa andre (fleire diskutable relasjonar). Eg foreslår derfor at vi først som sist vurderer ei meir radikal løysing; nemleg å gjera slutt på prinsippet om at modellresultata skal gå rett inn i nasjonalbudsjettet. I staden foreslår eg at det blir utarbeidd ei separat nasjonalbudsjettrutine, og skilt skarpt mellom nasjonalbudsjettrutine og modell.

Nasjonalbudsjettrutina bør innehalda berre definisjonssamanhangar. Rutina skal gi ei begrepsramme for nasjonalbudsjetta og sikra at dei er konsistente. Ho må da minst vera på same detaljnivå som budsjettet, men kan vera langt mindre detaljert enn MODIS. Rutina kan gjerne innehalda både kryssløpssamanhangar og ein samanheng mellom konsum og inntekt. Det er eit praktisk spørsmål i kor stor grad slike relasjonar skal vera med. Svaret avheng først og fremst av korleis ein ønsker å strukturera diskusjonen i Finansdepartementet. Det viktige er at alle storleikar som inngår i nasjonalbudsjettrutina skal oppfattast som variabler og alle relasjonar som definisjonslikningar. Forholdet mellom bruken av ein

Asbjørn Rødseth er cand. oceon frå 1976. Han var ved Industriekonomisk Institutt 1976–77 og har sidan vore tilsett ved Sosialøkonomisk Institutt, Universitetet i Oslo. Han er nå amanensis der. Han har særleg arbeida med energiøkonomiske problemstillingar, etterspørselsanalyser og makroøkonomisk teori.

¹⁾ Denne iterasjonsprosessen og den administrative samanhengen MODIS blir bruk i, er det gjort nærmare greie for i Qvigstad (1982).

innsatsfaktor og produksjonsvolumet er pr. definisjon lik den inverse av gjennomsnittsproduktiviteten av vedkommande faktor. Dette kan vera ein nyttig variabel å ha med i nasjonalbudsjettutrina, men den skal der oppfattast som ein variabel og ikkje som ein fast kryssløpskoeffisient. Modellen vil på den andre sida nettopp vera karakterisert av at den inneholder parametrar som (i alle fall i prinsippet) er faste konstanter og av at mange av relasjonane berre er meinte å gjelda som tilnærmingar.

Ved å ha ei nasjonalbudsjettutrina og ein modell ved sida av kvarandre vil vi kunna oppnå eit skilje mellom modellresultat og budsjett. I staden for å fikla med modellen for å få fram budsjettal som ein trur på, vil justeringane kunna gjerast innanfor nasjonalbudsjettutrina. Modellen kunne og burde få liggja meir i fred. Det trur eg ville gjera planleggingsprosessen meir ryddig. Modellprodusenten (Byrået) vil da vera den som står ansvarleg for koeffisientane i modellen. Det vil ikkje vera tvil om kva datagrunnlag koeffisientane byggjer på. Finansdepartementet må så (i alle fall for intern bruk, men helst også offentleg) gjera greie for kvifor dei vil ha andre tal i nasjonalbudsjettet enn dei som kjem ut av modellen. Dette kan gi nyttige impulsar for vidare modellbygging.

Fordelen med å ha ei separat nasjonalbudsjettutrina vil bli enda større etter kvart som vi får fleire konkurrerande modellar. Det er da rimeleg at Finansdepartementet vil komma til å leggja vekt på resultata frå fleire modellar. Situasjonen med ei separat nasjonalbudsjettutrina vil da vera oversiktleg og symmetrisk. Dersom ein av modellane også skal ha til oppgåve å vera nasjonalbudsjettutrina, så vil parametrane i den modellen lett komma til å bli endra for å tilnærma resultata til dei andre modellane. Det vil jo da ofte vera den einaste måten ein kan få tatt omsyn til resultata frå dei andre modellane på i nasjonalbudsjettet. Faren er ikkje så mykje at nasjonalbudsjettmodellen skal bli for dominante i planlegginga, som at den i praksis kan bli redusert til ei rein nasjonalbudsjettutrina der definisjonssamanhengane er det einaste viktige elementet som ligg fast.

I dag blir MODIS brukt både som budsjettutrina og modell. Representantar for Finansdepartementet har i det siste ved fleire høve understreka at i nasjonalbudsjettarbeidet er MODIS først og fremst eit middel til å strukturera diskusjonen og sikra konsistens.² I andre samanhengar blir MODIS likevel brukt som ein modell (jfr. at det ville vera meiningslaust å gi ut tabellar med verknadstal frå ei nasjonalbudsjettutrina), og namnet tilseier jo også at MODIS er meint som ein modell. Her er det eit presentasjonsproblem som eg trur berre kan løysast ved hjelp av eit slikt skilje eg har argumentert for.

Det finst også eit klart eksempel på at bruken av MODIS som budsjettutrina har hemma utviklinga av MODIS som modell. For nokre år sidan blei det i MODIS lagt inn ein konsumfunksjon med lag. Det var gode teoretiske og empiriske grunnar for å byta ut den statiske konsumfunksjonen med ein ny dynamisk variant (den første dynamiske relasjonen i MODIS). Etter kort tid gjekk departementet likevel tilbake til ein statisk funksjon. I ettertid har eg komme til at det måtte gå slik fordi det er upraktisk og bortimot meiningslaust å blanda inn ein dynamisk åferdsrelasjon i ei nasjonalbudsjettutrina. Når MODIS blir brukt som budsjettutrina, vil det å gjera konsumfunksjonen dynamisk seia det same som at vi

innfører nokre nye og meir abstrakte variablar enn før. Dessutan får vi eit nytt teknisk problem, som gjeld å syta for konsistens frå år til år. Det er ikkje til å undrast over at enkelte i Finansdepartementet fann at dette berre gjorde diskusjonen vanskelegare.

3. Informasjonsbehandling og modellutforming

Eit av føremåla med å bruka formelle modellar er vel å rasjonalisera og automatisera behandlinga av informasjon. MODIS kan her vera eit godt eksempel på at det aspektet er tatt vare på. Den fine vare- og sektorinndelinga i modellen set han i stand til å ta imot og behandle ein mengde detaljinformasjon. Utarbeidinga av eksogene anslag kan i stor grad desentralisera og overlastast til sektorekspertar enten innanfor eller utanfor Finansdepartementet. Modellen gir så eit svar på kva all denne informasjonen har å seia for det makroøkonomiske bildet. Med berre ein sterkt aggregert modell til disposisjon ville det å utnytta den mengden av detaljinformasjon som nå kan gå nesten rett inn i MODIS, truleg ha kravd langt meir møte og diskusjonar.

Den vanlege meinингa nå er vel at vi treng ein meir aggregert modell som med mindre kostnader enn MODIS kan brukast til å analysera alternative utviklingsbanar og alternativ politikk.³ Likevel trur eg vi bør halda fast på MODIS som ein reidskap for å utnytta detaljert informasjon og ikkje leggja ned MODIS heilt til fordel for MODAG. Konsekvensen av ei nedlegging av MODIS kan bli at Finansdepartementet enten må avskriva bruken av mange typar informasjon, eller bruka langt meir tid enn før på å behandle desse informasjonane. Det siste er det mest sannsynlege utfallet, fordi dei delane av administrasjonen som deltar i budsjettarbeidet i dag, nok vil krevja å få vera med også om MODIS blir nedlagd.

I forhold til dei informasjonane som kjem inn til departementet, er MODIS som nemnt svært disaggregert etter dimensjonane vare og sektor. Til gjengjeld må MODIS som årsmodell seiast å vera svært aggregert i tidsdimensionen. Som før nemnt, er eit problem at mykje informasjon kjem inn oftare og tidlegare enn den formelt kan utnytta i modellen. Eksempel på slik informasjon som blir nytt av Finansdepartementet i dag er:

- utenrikshandelsstatistikk
- prisindeksar
- lønsstatistikk
- produksjonsindeksar
- detaljhandelsindeksar
- kreditmarknadsstatistikk.

Vi har alt drøfta dei viktigaste problema som dette medfører for modellbruken. Eit tilleggsmoment er at fordi det manglar eit formelt modellapparat som kan behandle denne informasjonen direkte, så krev drøftinga av korleis slik informasjon skal tolkast og brukast mykje tid i administrasjonen. Det er neppe noka løysing å disaggregera MODIS i tidsdimensionen, for det ville nok gi ein ganske uhandterleg modell. Eg meiner derfor at det bør satsast på ein eigen modell med langt færre sektorar og varer enn MODIS, men med ein kortare tidsperiode og tilpassa datagrunnlaget i løpende stati-

²⁾ Jfr. Qvigstad, op.cit.

stikk. Kvartal vil vel da vera den naturlege tidseininga. Eg skal seinare seia litt meir om korleis eg tenkjer meg ein slik kvartalsmodell brukt.

4. Om FINMOD og det å gjetta på parametrar

Etter at Økonomiavdelinga har bygd opp sin eigen lille modell, FINMOD⁴, har det vore ein del diskusjon om bruken av den og kva status den skal ha i nasjonalbudsjettarbeidet. Eit ankepunkt mot modellen har vore at mange av parametrane ikkje er estimerte, men fastlagde ved skjønn. Det har klart sine uheldige sider, men vi kan likevel spørja om resultata frå MODIS representerer noko som er meir objektivt, noko som alle kompetente personar i større grad kan vera samde om, enn resultata frå FINMOD? Svaret på det må vera eit klart nei. For det første er det, som vi alt har nemnt, diskutable samanhengar innebygde også i MODIS. For det andre så vil dei eksogene anslaga til MODIS byggja på same typen skjønn og resonnement som FINMOD. FINMOD endogeniserer fleire av dei variablane som er eksogene i MODIS. Å gå inn for at departementet bruker MODIS, men mot at det gjettar på parametrane i FINMOD, er omlag som å seia: «Departementet kan gjerne få lov til å gjetta på dei eksogene variablane i MODIS, men dei skal versågod avstå frå å ha ei mening om kva som bestemmer utviklinga av dei.»

Dei samanhengane og parametrane som inngår i FINMOD er forhold som Finansdepartementet ikkje kan unngå å ha ei oppfatning om. Det må da vera ein fordel at desse oppfatningane blir systematiserte i ein formalisert modell. Det gjer det som kjent lettare å halda tanken klar, lettare å formidla oppfatningane til andre (f.eks. nestemann i jobben) og vanskelegare å skifta oppfatning om same samanheng i takt med kva for eit spørsmål som blir drøfta.

Spørsmålet er på kva punkt det er mest føremålstenleg å setja inn gjettinga. Skal vi, som i FINMOD, gjetta på i kor stor grad ein skattelette slår ut i redusert lønsstigning? Eller skal vi gjetta direkte på lønsstigninga? Når føremålet er å analysera verknaden av ein alternativ skattekjøring, er det nokså opplagt at den første framgangsmåten er mest føremålstenleg. Når føremålet berre er å gi eit så presist anslag som råd på gjennomsnittleg løsnivå neste år, er det ikkje så klart kva for ein framgangsmåte som er best. Men vi kan argumentera for den første framgangsmåten også da, ut frå det synspunktet at vi bør syta for konsistens mellom dei oppfatningane vi har om lønsdanninga når ulike spørsmål blir drøfta.

At det er nødvendig for Finansdepartementet å gjetta på sentrale parametrar, er sjølv sagt ingen ideell situasjon. Det har vel aldri vore meiningsa at Økonomiavdelinga sjølv skulle驱ra omfattande økonometriske studiar, så i den grad kritikken rammer Finansdepartementet må det vera fordi det ikkje har arbeidd for tilstrekkelege løvingar til nødvendig empirisk arbeid. Optimismen når det gjeld at ein større økonometrisk innsats skal løysa problemet heilt, bør likevel ikkje vera alt for stor. Det ligg sjølv sagt ein stor mengde skjønn bak alle økonometriske studiar. Vi som er entusiastiske for økonometrien

må berre innrømma at trass i strenge føresetnader blir dei estimerte konfidensintervalla ofte så store at dei seier oss lite. Modellbrukaren må dessutan vurdera om strukturen i planperioden er den same som i estimatingsperioden. På den andre sida kan den som gjettar på ein parameter ha eit omfattande og mangesidig empirisk grunnlag for denne gjettinga. Mi oppfatning av situasjonen er at det vil vera hovmodig å påstå *generelt* at økonometrisk estimerte parametrar gjennomgåande ligg nærmare dei «sanne» verdiane enn gjettingar frå fagfolk med godt kjennskap til det aktuelle området.

Økonometriske estimat har i alle tilfelle den fordelen at vi veit forholdsvis presist kva grunnlag dei byggjer på og kor usikre dei er. Derfor kan andre personar (dersom dei har tilstrekkelege kunnskapar i økonometri) lettare ta stilling til dei økonometriske estimata ein person gir enn til dei gjettingane han gjer på meir fritt grunnlag. Enda om gjettingar frå fagfolk gjennomgåande låg nærmare dei sanne parameterverdiane enn økonometriske estimat, noko som neppe heller gjeld generelt, ville det vera all grunn til å halda fram med økonometriske studiar. Institusjonar som vil «selja» sine modellar til Finansdepartementet bør kunna overtyda folk i Departementet om at modellane har eit solid empirisk grunnlag. Da må dei kunna gjera greie for korleis estimata på parametrane i modellane er framkomne og kor usikre dei er, og dermed må dei altså bruka økonometri. Dei bør også ha vist at modellane simulerer den historiske utviklinga rimeleg bra.

Vi kan vel sjå utgangspunktet for ei arbeidsdeling her. Byrået si oppgåve blir å forsyna Finansdepartementet med modellar der relasjonane har eit relativt solid økonometrisk grunnlag og å stadig forbetra det grunnlaget. Slike modellar kan så koplast saman med nye blokker av relasjonar der vi er på meir usikker grunn, og der Finansdepartementet får ta ansvar for vurderingar og gjettingar på parameterverdiar på same måten som dei nå har ansvar for eksogene anslag.

5. Penge- og kredittpolitikk i modellane

Modellsystemet følgjer i dag ei streng todeling mellom realmodellar og finansielle modellar. Både MODIS, MSG og FINMOD er reine realmodellar og inneheld (med unntak av konsumfunksjonen i MODIS) ingen variablar for penge- og kredittpolitiske verkemiddel. På den andre sida har vi KRØSUS der finansstraumane og kredittpolitikken er hovudsaka.

Denne todelinga svarer til at ein har tenkt seg at planlegginga kan ta følgjande utgangspunkt: MODIS gir eit tilnærma korrekt bilde av samanhengane som gjeld i realøkonomien. Frå MODIS-kjøringa tar ein tala for investering, sparing, underskott før lånetransaksjonar, driftsbalanse, nasjonalprodukt og prisnivå. Dei to siste blir nytta til å anslå veksten i pengeetterspørselen frå publikum, som så også blir den planlagde veksten i pengemengden hos publikum. Så lagar ein også anslag for kapitalrørslene til og frå utlandet og dermed følgjer det av økosirklen at vi må ha eit bestemt nivå på kredittførselen til publikum for at opplegget skal vera konsistent.

Eit problem med denne forma for planlegging har vore vanskar med å styra kredittvolumet til det planlagte nivået med dei tilgjengelege verkemidla. Ei alvorlegare innvending mot systemet er at sjølv om vi klarte å styra

⁴⁾ Om FINMOD og bruken av den, sjå Eriksen og Qvigstad (1983). Den nyaste versjonen av FINMOD er nå det same som MODAG-A pluss ein tilleggsrelasjon for lønsdanninga. Om samanhengen mellom dei siste versjonane av MODAG, MODAG-A og FINMOD, sjå Modellutvalget (1983), s. 25–30.

kreditttilførselen, ville vi ofte ikkje få det tilsikta resultatet. Teorien bak den forma for planlegging og nettopp skisserne, ser ut til å ha vore at kredittpolitikken berre verkar inn på realinvesteringane, og at dei til gjengjeld er heilt ut bestemte av tilgangen på midlar for investeringsføremål. Denne teorien stemmer på ingen måte med dei oppfatningane som gjer seg gjeldande mellom dei som formar ut kredittpolitikken, noko som også går fram av offentlege dokument. Oppfatninga er vel heller at realinvesteringane i ein del sektorar i mange situasjonar kan vera vanskelege å påverka med kredittpolitikk, mens kredittpolitikken vil påverka privat sparing, pengeetterspørseren, kapitalrørslene til og frå utlandet og valutakurseren (innanfor marginane). Dessutan vil enkelte hevda at likviditetssituasjonen i bedriftene vil verka inn direkte på lønsdanninga (særleg utfallet av lokale forhandlingar). Direkte prisverknader kan og komma i enkelte marknader, t.d. bustadmarknaden. Kredittforholda kan kanskje spela ei viss rolle også for eksport og import; jfr. bruken av eksportkreditt som verkemiddel.

Det som er viktig å leggja merke til, er at kredittpolitikken kan verka inn på variablane i MODIS via fleire kanalar enn investeringane. Når først utkast til kredittbudsjetter er laga etter oppskrifta over, så vil det som regel vera god grunn til å revidera dei eksogene anslaga til MODIS på fleire punkt. Det blir da også gjort og slik får vi nye rundar med MODIS-kjøringar og utarbeiding av nye kredittbudsjetter. Dette er berre eit eksempel på den typen iterasjonsprosess som vi alt har diskutert.

Eit forhold som gjer det verd å ta opp penge- og kredittpolitikken særskilt, er at dei som utarbeider kredittbudsjettet utgjer ei eiga avdeling i avdelinga skild frå dei som utarbeider dei eksogene anslaga til MODIS. Av dei grunnane eg nettopp har nemnt, lar ei slik arbeidsdeling seg ikkje oppretthalda i praksis. Diskusjonen mellom avdelingane får nå lett form av ein diskusjon om nivået på enkelte eksogene anslag til MODIS. Eg trur at denne diskusjonen kanskje ville bli meir rasjonell dersom vi hadde ein modell som også inkluderte finansielle sektorar, og der pengepolitikken og finanspolitikken blei behandla symmetrisk. Da kunne diskusjonen kokast ned til spørsmål om bestemte parametrar og relasjonar. Det ville gi ein ryddigare diskusjon med færre gjentakingar, meir konsistens i synspunkta og kanskje større sjanse for å få til ei praktisk arbeidsdeling. I første omgang måtte nok ein integrert modell vera av FINMOD-typen med mange av parametrane fastlagde ved skjønn. Ei verdifull side ved ein slik modell er at den fungerer som ei bestillingsliste for empiriske undersøkingar.⁵⁾

6. Nærmore om utforminga av ein kvartalsmodell

Eg skal ikkje her skissera noko fullstendig opplegg for ein kvartalsmodell, men berre komma med nokre spreidde synspunkt. Den viktigaste grunnen for å supplera modellsystemet med ein kvartalsmodell, er etter mi oppfatning at den vil setja oss i stand til å utnytta tilgjengeleg informasjon raskare og meir effektivt enn før. Modellen bør i stor grad tilpassast dette føremålet. Nye data

bør straks dei ligg føre kunna setjast mest mogleg direkte inn som verdiar av variablar i modellen.

Det vanlege er vel å tenkja seg at ein først skal laga ei førebels utgåve av ein ny kvartalsvis nasjonalrekneskap, og at den når den er ferdig, skal brukast til oppdatering av modellen. Min tanke er at sjølv rekneskapssystemet bør vera ein del av modellen, slik at tala frå grunnlagsmaterialet kan setjast rett inn i modellen etter kvart som dei ligg føre. Tenk på eit bestemt kvartal. På førehand har modellen (saman med eksogene anslag) gitt oss ein predikasjon for kvartalet. Etter kvart som vi får informasjon om det som faktisk har skjedd i kvartalet, set vi den inn i modellen enten informasjonen gjeld endogene eller eksogene variablar. Når den gjeld endogene variablar, så krev det da sjøvsagt at vi samstundes teknisk sett redefinerer dei til eksogene. For at modellen framleis skal ha ei løysing, må vi da gjera ein eksogen variabel endogen (f.eks. ved å rekna den ut som ein residual) eller la modellen bestemme verdien av eit av dei stokastiske restledda som må inngå i relasjonane. På denne måten får vi ettersom ny informasjon kjem inn, stadig nye anslag på den kvartalsvise nasjonalrekneskapen, og når data er komne inn for alle variablane (eventuelt med unntak av nokre som blir utrekna residualt) så har vi den kvartalsvise nasjonalrekneskapen ferdig, i alle fall i førebels utgåve.

Med moderne reneteknikk burde det ikkje vera noko heksekunst å få til eit system som det eg har skissert. Sjøvsagt kan ikkje inkluderinga av nye data pågå kontinuerleg, men må takast i bestemte omgangar. Rekneskapssystemet kan ikkje vera særleg detaljert. Det vil kanskje vera ønskeleg å utarbeida ein meir detaljert rekneskap for analyseføremål i etterhand. Fornuftig bruk av systemet vil krevja at ein legg ned mykje arbeid i spesifikasjonen av restledd, autokorrelasjon m.v. ved utarbeidinga av modellen.

Det første bruksområdet for kvartalsmodellen vil vera å gi betre anslag for inneverande år. Vitsen er ikkje å laga kvartalsvise nasjonalbudsjet og å fokusera meir på dei kortsiktige verknadene av politikken. Føremålet er heller å frigjera arbeidskraft til meir analyse av dei langsiktige verknadene. I samsvar med dette bør Finansdepartementet kanskje berre publisera resultata frå sine kjøringar med kvartalsmodellen i form av tal for heile året for å unngå at departementet må hefta utover for dei kvartalsvise prognosene.

Kvantalsmodellen vil også kunna bli til særleg nytte når det gjeld vurdering av politikkalternativ for dei verke midla som ofte blir endra midt i året, dvs. kredittpolitikken, valutapolitikken og arbeidsmarknadstiltaka. Desse bør derfor vera forholdsvis godt representerte i modellen. Det vil sannsynlegvis i mindre grad vera aktuelt å bruka modellen som hjelpemiddel i diskusjonen om opplegget for finanspolitikken.

Eit interessant aspekt ved kvartalsmodeller er forøvrig at dei ofte vil kunna gjerast meir oversiktlege enn tilsvarende årsmodellar. Vi kjenner debatten innanfor økonometri mellom Haavelmo og Wold om simultane kontra rekursive modellar. Eit poeng i den diskusjonen er at ein modell som i utgangspunktet er rekursiv, vil bli simultan viss vi aggreferer over tid. Omvendt: Når vi går frå ein årsmodell til ein kvartalsmodell, så kan vi kanskje bryta noko av simultaniteten i systemet. Seit til dømes at vi vil at løns- og prisutviklinga skal vera endogen i modellen. Det kan da godt tenkjast at verknaden av etterspørrelsensnivåa i

⁵⁾ Modellutvalget viser (s. 38) til Barker (1981), som anbefalte at relasjonar for kreditsida (KRØSUS) burde integrerast i MODIS og MODAG. Utvalet «mener at det neppe er noen hensiktsmessig løsning». Når det gjeld MODAG, er eg her usamd med Modellutvalget og samd med Barker.

produktmarknadene på avancesatsane og av arbeidsløysa på lønssatsane innanfor eitt kvartal er så små at vi kan sjå bort frå dei, mens vi ikkje kan tillata oss det når vi ser på eit heilt år. Kvartalsmodellen kan da utformast slik at innanfor kvartalet er avancesatsar og lønssatsar predeterminerte. Ei separat prisblokk gir så løysinga for prisane i kvartalet. Desse blir så fora til kvantumsblokka som m.a. gir resultatet for etterspørsel, arbeidsløyse m.v. Nivåa på desse variablane dette kvartalet er så med på å bestemma avancesatsar og lønsnivå for neste kvartal. Kvartalsmodellen kan gjerast blokk-rekursiv, mens ein tilsvarande årsmodell må vera meir simultan.

I kor stor grad rekursivitet vil gjera det lettare å estimera modellen og å løysa han, avheng av kva føresetnader vi gjer om restledda. Med moderne rekneteknikk er det kanskje heller ikkje så viktig at modellen er lett å løysa. Men ved at modellen blir mindre simultan, blir han lettare å halda oversikt over. Det blir lettare å skjønna kva som går føre seg inni modellen. Det er viktig. Når fleire variablar skal endogeniserast, kan det tala for å bruka ein kvartalsmodell for å letta oversynet.^{6,7}

7. Avslutning

Det eg her har gjort, er å komma med ein del synspunkt på samanhengen mellom modell bruk og kva for retning modellutviklinga bør ta. Eg har vore inne på at modellar kan brukast av administrasjonen på fleire måtar:

- i) For å få økonomisk konsistens i planane.
- ii) Som uttrykk for relativt sikker og objektiv kunnskap om samanhengar i økonomien.
- iii) Som hjelpemiddel til å setja saman detaljert informasjon til eit heilskapsbilde.
- iv) Som hjelpemiddel for å strukturera ein diskusjon av økonomisk politikk.

Lista er neppe fullstendig.

Mi mening er at føremåla vil oppfyllast best om vi har eit sett av modellar kvar innretta mot sitt føremål. Vi treng

ei nasjonalbudsjettutrine som sikrar konsistens. Vi treng ein modell som bygger på solid økonometrisk arbeid og som berre inneholder samanhengar vi er relativt sikre på. Vi treng modellar som er disaggregerte i forskjellige retningar for å effektivisera informasjonsbehandlinga. For å strukturera politikkdiskusjonen vil det vera mest nyttig med ein forholdsvis aggregert modell der brukaren kan fastleggja ein del av parametrane. Det er viktig at både finanspolitikken og penge- og kredittpolitikken er tilfredsstillande representert i denne modellen, og at modellen ikkje har for mange opne endar i form av eksogene variablar som faktisk blir påverka av dei endogene. Modellen kan gjerne vera bygd opp med relasjoner omkring ein modell av type ii.⁸

Det kan innvendast at det vil bli vanskeleg å vurdera resultata frå dei ulike modellane mot kvarandre. Innvendinga vil gjelda sjølv om vi strekk oss langt i retning av å gi modellane ein felles struktur. Etter mitt syn gir innvendinga berre uttrykk for eit problem som vi ikkje kan sleppa ifrå sjølv om vi har berre ein modell: Vi får informasjon frå mange ulike kjelder og vi er usikre på korleis økonomien fungerer. Derfor er det vanskeleg å vita korleis vi best skal vega saman den informasjon vi får.⁹

REFERANSAR:

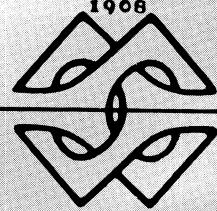
- Barker, T. (1981): «A Review of Models and Data in the Norwegian System of Economic Planning», *Artikler fra Statistisk Sentralbyrå* nr. 131.
- Eriksen, T. og J. F. Qvigstad (1983): «FINMOD – en finanspolitiske modell», *Sosialekonomien* nr. 1.
- Johansen, L. (1982): «Econometric models and economic planning and policy: Some trends and problems» i *Current developments in the interface: Economics, econometrics, mathematics*, M. Haze and A. H. G. Rinnay Kan (eds.), D. Reidel, Dordrecht.
- Modellutvalget (1983): «Modellutvikling for makroøkonomisk planlegging. Forslag om arbeidsprogram for langtidsprogramperioden 1982–1985». Planleggingsavdelingen, Finansdepartementet.
- Qvigstad, J. F. (1982): «The use of macroeconomic models in economic policy making. The Norwegian experience», GPP 519, Department of Applied Economics, Cambridge.

⁶⁾ Modellutvalget framhever også (s. 10) fordelen med ei rekursiv modellutforming, men det blir ikkje der kopla saman med tidsperioden i modellane. Derimot kan innstillinga lesast slik at utvalet meiner at dei praktiske og pedagogiske fordelane med rekursive modellar kan brukast som argument for eit modellsystem med før- og ettermodellar framfor ei meir simultan modellutforming. Utvalet ser her ut til å oversjå at før- og ettermodellane saman med hovudmodellen ofte kan utgjera eit simultant system. Det er f.eks. tilfellet med modellsystemet omkring MODIS.

⁷⁾ Dei kvartalsmodellane som er under utvikling i Statistisk Sentralbyrå (KVARTS) og Norges Bank (RIKMOD) svarer berre delvis til den skissa eg har gitt her. I ingen av modellane er utarbeidingsa av rekneskapstal så integrert som eg har gått inn for, sjølv om KVARTS kanskje vil kunna brukast på denne måten dersom Byrået satsar på det. KVARTS er først og fremst ein modell for konjunkturanalyser og vil sannsynlegvis eigna seg dårlig for analyse av alternativ politikk. Modellen er ein rein realmodell. RIKMAD har både ei real- og ei finansside, og er meir innretta mot politikkanalyse. I kor stor grad modellane blir rekursive, er førebels for tidleg å seia.

⁸⁾ Slik som MODAG-A og den siste varianten av FINMOD er bygde opp omkring MODAG. Johansen (1982) understreka også verdien av å dela ein større modell opp i blokker som vi har meir eller mindre tiltrø til.

⁹⁾ Barker (1981) ser ut til å meina at målet for Statistisk Sentralbyrå bør vera å produsera *ein modell som konkurrerer ut alle andre modellar*. Han legg stor vekt på fordelane ved å halda seg til ein modell. Eg har ein viss sans for argumenta, dersom vi får lov til å dela opp den eine modellen i blokker av relasjoner som vi har forskjellig tiltrø til. Men eg trur ikkje at vi med det første kan klara i praksis å utvikla *ein modell som er tilfredsstillande for alle dei nemnde bruksmåtan*. Det vi i første omgang kan og bør prøva på, er å få til greie overgangar mellom vare- og sektordefinisjonane i dei ymse modellane (slik som det nå er mellom MODIS, MODAG, MSG og KVARTS) og også eit visst fellesskap i relasjoner (f.eks. bør makrokonsumfunksjonane i årsmodellen og i kvartalsmodellen vera i rimeleg samsvar med kvarandre).

Redaksjon:

Tore Jørgen Hanisch
Eilev S. Jansen
Steinar Juel
Asbjørn Rødseth
Jørgen Aasness

Redaksjonsutvalg:

Tormod Andreassen
Jarle Bergo
Helge Brumborg
Tore Holm
Jørn Rattsø
Knut Regbo
Alice Rostoft
Aimée Staude
Steinar Strøm
Arild Sæther
Sigurd Tveitereid
Stein Østre

Produksjonssekretær:
Turid Holt-Jacobsen

Utgitt av
Norske Sosialøkonomers
Forening
Formann: Ingvar Strøm

Bladets adresse:
Stortgt. 26 IV
OSLO 1
Telefon (02) 41 81 01
Postgiro: 5 16 78 87
Bankgiro: 6001.05.13408

**Medlem av Den Norske
Fagpresses Forening**

Utkommer med 11 nummer
pr. år, den 15. hver måned
unntatt juli.

Abonnement kr. 180,-
Enkeltnr. kr. 25,- inkl. porto.

ANNONSEPRISER (ekskl. m.v.a.)

1/1 side	kr. 1 960,-
3/4 side	kr. 1 500,-
1/2 side	kr. 1 100,-
1/3 side	kr. 850,-
1/4 side	kr. 700,-

Trykt i offset.
Reklametrykk A.s., Bergen

Nye forskningsrapporter

Rapportene fåes kjøpt ved henvendelse til institusjonen.

NORGES BANK -

Postboks 336 – Sentrum, Oslo 1 – tlf. (02) 41 21 20

The Measurement of Potential Output: A Frontier Production Function Approach
av Ådne Cappelen og Eilev S. Jansen

I denne rapporten er det vist hvordan en frontproduktfunksjon kan brukes som utgangspunkt for å måle produksjonskapasiteten i en produksjonssektor. Det kapasitetsmålet som utledes på denne måten, kan ses på som et alternativ til å føye en enkel trend-funksjon gjennom observerte produksjonstoppår (Wharton-metoden).

Frontproduktfunksjoner blir estimert ved hjelp av nasjonalregnskapsdata for industrien som helhet og for to undersektorer (primær aluminium og tremasse). I de to siste tilfellene kan de avledede målene for kapasitetsutnyttingsgraden sammenholdes med direkte mikro-informasjon. Hvilket kapasitetsmål en skal velge, avhenger av aggregeringsnivå og av arten av den produksjon som foregår i sektoren, konkluderer forfatterne, som arbeider i henholdsvis Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

31 sider. Arbeidsnotat, datert 31. januar 1984.

FINANSDEPARTEMENTET – Økonomiavdelingen

Postboks 8008 – Dep., Oslo 1 – tlf. (02) 11 90 90.

**Om ulike typer arbeidsledighet og valg av virkemidler
av Helge Torp.**

Ulikevekt på arbeidsmarkedet i form av overskuddstilbud av arbeidskraft er et svært sammensatt problem. En systematisering av ledighetsproblemet etter årsak kan være nyttig som grunnlag for valg av tiltak mot arbeidsløshet. I dette notatet drøftes ulike typer arbeidsløshet, sammenhengen mellom dem og mulige virknings av ulike typer tiltak. Hovedvekten er lagt på såkalt «keynesiansk» (etterspørselsbestemt) og «klassisk» (kostnadsbestemt) ledighet. I praksis vil ulike typer ledighet eksistere side om side, og det kan være vanskelig å avgjøre hva slags ledighet som er dominerende, selv innenfor et avgrenset delmarked.

Til slutt i notatet presenteres tre indikatorer på kostnadsbestemt ledighet.

47 sider. Arbeidsnotater nr. 6. ISSN 0800–0441.

Adresseendring

Har du flyttet eller skiftet jobb? Husk å melde fra til foreningen pr. brev eller telefon 20 22 64.

Abonnement

Abonnement løper til oppsigelse foreligger.

Senter for Petroleumsøkonomiske Studier
CHR·MICHELSENS INSTITUTT

ØKONOM FORSKER

innen fagfeltet anvendt økonomi.

Søkere bør ha Ph.D. eller tilsvarende i økonomi.

Forskningen ved Senteret er hovedsakelig konsentrert om:

- Petroleumsøkonomi
- Energiøkonomi
- Ressursøkonomi

Ved siden av anvendt forskning pågår også teoretiske og metodiske studier.

Instituttet tilbyr interessante forskningsmuligheter i et aktivt miljø. Vedkommende må ha interesse for anvendt forskning for krevende oppdragsgivere innen offentlig forvaltning og petroleumsindustri. Vi ønsker å knytte til oss høyt kvalifiserte personer med generell kompetanse innen økonomi og med interesse for teori.

Vi tilbyr gode lønnsbetingelser, egen pensjonsordning og fleksibel arbeidstid. Instituttet kan være behjelplig med boligfinansiering.

Nærmore opplysninger fåes ved henvendelse til seniorforsker Arild Nystad, tlf. + 47 528 44 10. Søknader, vedlagt curriculum vitae, publikasjonsliste og faglige referanser sendes innen 20. april 1984 til:

Chr. Michelsens Institutt,
Avd. for Naturvitenskap og Teknologi,
N-5036 Fantoft, Bergen,
Norge.